

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A
REGIONÁLNÍCH STUDIÍ, O. P. S., ČESKÉ
BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**ASPEKTY VÝVOJE ENERGETICKÉ SPOLUPRÁCE
MEZI EVROPSKOU UNIÍ A RUSKOU FEDERACÍ PO
ROCE 1989**

Autor práce: Magdalena Sonntagová

Studijní obor: Regionální studia

Forma studia: Kombinované studium

Vedoucí práce: Mgr. Štěpán Strnad

Katedra: Katedra společenských věd

2013

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v této práci.

Souhlasím, aby práce byla uložena v knihovně Vysoké školy evropských a regionálních studií v Českých Budějovicích a zpřístupněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce panu Mgr. Štěpánu Strnadovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Abstrakt

SONNTAGOVÁ, M. *Aspekty vývoje energetické spolupráce mezi Evropskou unií a Ruskou federací : bakalářská práce.* České Budějovice : Vysoká škola evropských a regionálních studií, o. p. s., 2013. X s. Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Štěpán Strnad.

Klíčová slova: energetická politika Evropské unie, energetická politika Ruské federace, spolupráce obou subjektů, interdependence, Energetický dialog, energetická bezpečnost, plynovody, ropovody, Gazprom, JUKOS, potenciaální hrozby a příležitosti.

Bakalářská práce charakterizuje vývoj a způsoby vedení energetické politiky v Evropské unii a Ruské federaci se zaměřením na oblasti spolupráce obou subjektů. Důraz je kladen na vzájemnou závislost Ruska a Unie, vyzdvižení protichůdných zájmů, které jednotlivé subjekty sledují v rámci maximalizace vlastního užitku a také na faktory, které ohrožují národní bezpečnost obou aktérů.

Autorka se též zabývá neshodami a rozdílnostmi v představách o dalším směřování energetické spolupráce Unie a Ruska

Na energetickou spolupráci mezi Evropou a Ruskem není v bakalářské práci nahlíženo pouze jako na ekonomický nástroj, ale zejména geopolitický mocenský nástroj, který ovlivňuje postavení obou aktérů v mezinárodním hledisku.

Abstract

SONNTAGOVÁ, M. *The Aspects of Development of Relationship between European Union and Russian Federation : Bachelor thesis*. České Budějovice : The College of European and Regional Studies, 2013. X p. Supervisor : Mgr. Štěpán Strnad.

Key words: energy politics of European Union, energy politics of Russia, cooperation between both subjects, interdependence, Energy dialogue, safety of energy supplies, gas pipelines, oil pipelines, Gazprom, JUKOS, potential threats and opportunities.

The bachelor thesis characterizes the progress and ways of leading the energy politics in the European Union and the Russian Federation. It focuses on the fields of cooperation of the both subjects. The emphasis is placed on the interdependence between Russia and Union and highlighting the divergent interests, which are followed by each subject to maximize its own benefits. The strength is put on the factors, which threats the national safety on both subjects.

The author is engaged in the disagreements and differences in the ideas of the future direction of the energy cooperation between EU and RF.

The bachelor thesis does not only look at the energy cooperation as an economic tool, but mainly as a geopolitical powerful tool, which influences positions of the both actors in the international scale.

Obsah

Úvod.....	8
1 Cíle a metodika bakalářské práce.....	10
2 Zdroje nerostných surovin Evropy a Ruska.....	12
2.1 Ropa.....	12
2.2 Zemní plyn.....	13
3 Energetická politika Evropské unie.....	15
3.1 Kategorizace politik prováděných Evropskou unií.....	15
3.2 Vývoj energetické politiky.....	16
3.2.1 Evropské společenství uhlí a oceli.....	16
3.2.2 Evropské společenství pro atomovou energii.....	17
3.3 Ropná krize 1973.....	18
3.4 Organizace a instituce EU zabývající se energetikou.....	20
3.4.1 Mezinárodní agentura pro energii.....	20
3.4.2 Společné výzkumné centrum (Joint Research Centre) a jeho aktivity.....	21
3.4.3 Euratom a nukleární výzkum.....	21
4 Energetická politika Ruské federace.....	22
4.1 Vývoj ruské energetické politiky po roce 1991.....	24
4.1.1 Jelcinovo Rusko.....	24
4.1.2 Putin u moci.....	25
4.1.3 Medvěděv prezidentem Ruska.....	26
5 Významné dokumenty upravující energetické vztahy mezi EU a Ruskem.....	28
5.1 Evropská energetická charta.....	28
5.2 Dohoda o partnerství a spolupráci.....	29
6 Energetický dialog EU – Rusko.....	31
6.1 Energetické spory mezi Ruskem a Ukrajinou a jejich dopady na EU.....	37
7 Ruští energetičtí giganti.....	40
7.1 JUKOS.....	40
7.2 Gazprom.....	41
8 Vybrané plynovody a ropovody.....	44
8.1 Nord Stream.....	44
8.2 South Stream.....	44
8.3 Oděsa – Brody – (Plock).....	45
8.4 Baltic Pipeline System - BPS 2.....	45

9	Odlišné cíle energetické politiky EU a Ruska.....	46
10	Předpoklady budoucího vývoje energetického dialogu mezi EU a RF.....	47
11	Vztahy České republiky a Ruské federace.....	49
	Závěr	53
	Seznam použitých zdrojů	55
	Přílohy.....	58

Úvod

Světová energetická spotřeba se mezi léty 1900 – 2000 znásobila téměř šestnáctkrát. Tento nárůst jde ruku v ruce s rozvojem průmyslu a růstem celkového HDP. Poptávka po energetických surovinách roste celosvětově, její dostatek a zajištěný import jsou předpokladem k ekonomické stabilitě. Ohrožení plynulosti dodávek surovin by narušilo dynamiku celé světové ekonomiky. Dostatečný a bezpečný přísun energií je tedy logicky jedním z nejvýznamnějších státních zájmů a priorit.

V dnešní době existuje pouze malé množství zemí, které jsou energeticky soběstačné. Stále více států je v dnešní době závislých zejména na dodávkách ropy a zemního plynu z těžbařských velmocí, jakými jsou například Ruská federace (RF), Saudská Arábie, USA, Írán apod. Do EU proudí 90% zemního plynu z Ruska, Norska a Alžírsko. Kromě Norska se jedná o země s nestabilními politickými režimy, což přináší řadu problémů. Většina těžbařských a produkčních firem je navíc ve vlastnictví jednotlivých států, vlády tedy mohou využívat své prostředky k ovlivňování obchodu s fosilními palivy. Tím pádem se energetika stává současně ekonomickým i politickým nástrojem.

Ruská federace je pro Evropskou unii významným faktorem v oblasti jak bezpečnosti, tak i prosperity. Je jejím největším sousedem, důležitým politickým a obchodním partnerem. Zejména je hlavním dodavatelem energetických produktů, jako je ropa a zemní plyn, na kterých je značná část členských zemí EU existenčně závislá.

Vztahy mezi Ruskem a Evropskou unií jsou tedy logicky zásadní z pohledu obou subjektů, ačkoliv jeden pro druhého znamená diametrálně jinou jistotu. EU představuje pro Rusko největší odbytiště jejich produktů, zejména energetických, a tudíž obrovský přísun peněz do státní kasy. Rusko pro EU zase představuje hlavního dodavatele energií, což pro EU není zdaleka tak výhodné, jak by se mohlo na první pohled zdát. Surovinové zdroje spolu s lehce agresivní politicko-ekonomickou strategií představují obrovskou páku v rukou Ruské federace.

Energetický dialog se sice naplno rozproudil až v 90. letech 20. století, ale obchod se surovinami mezi některými evropskými státy a Ruskem (tehdejším SSSR) probíhá již od konce 50. let 20. století, kdy byly otevřeny

první produktovody. Rakousko (z geografického hlediska stát střední Evropy), jako první nesocialistický stát uzavřelo s Ruskem smlouvy o dodávkách ropy a zemního plynu. Počátkem 60. let proudila ruská ropa už i do západní Evropy. Po rozpadu SSSR roku 1991 se zásadně změnila geopolitická mapa Evropy a vyvstalo mnoho nových otázek. Vztahy mezi EU a RF se postupem času staly složitějšími.

Řada členských států EU se obává hrozeb vznikajících v souvislosti se zvyšováním energetické závislosti na Rusku, a proto se snaží alespoň částečně osamostatnit prostřednictvím jaderných elektráren. V atomové energii spatřuje ideální řešení celkem 14 evropských zemí, a to proto, že se jedná o vcelku nezávadnou výrobu energie pro životní prostředí (oproti spalování fosilních paliv v tepelných elektrárnách). Návrhy na výstavbu nových jaderných elektráren či přístavby a modernizace reaktorů byly například schváleny ve Velké Británii (2008), ve Finsku a Švédsku (2010), v ČR (2012; jedná se o přístavbu reaktorů jaderné elektrárny Temelín) apod.

Základní hypotézou bakalářské práce je předpoklad, že mezi Ruskou federací a Evropskou unií existuje asymetrická závislost, která se bude v budoucnosti ještě prohlubovat, protože Unie zatím není schopná dostatečně využívat jiné alternativní zdroje energie. Rusko bude nadále rozšiřovat svůj monopol, zejména na dovoz zemního plynu a využívat nejednotnosti názorů jednotlivých států EU ve svůj prospěch. Nicméně je pravděpodobné, že ze závislosti neplyne žádné výrazné nebezpečí, protože Rusko potřebuje Evropu stejně jako Evropa Rusko.

Cílem bakalářské práce je celková analýza vývoje energetické politiky v Evropské unii a v Ruské federaci na přelomu 20. a 21. století, vyzdvižení jejich společných i protichůdných zájmů a teoretické nastínění variant budoucího vývoje v rámci energetické dimenze.

1 Cíle a metodika bakalářské práce

Hlavním cílem bakalářské práce je popsat, zhodnotit a porovnat přístup Evropské unie a Ruské federace k energetické politice se zaměřením na vyzdvížení společných a protichůdných postojů v rámci energetiky.

Dílním cílem je jednak nastínění možného budoucího vývoje v rámci spolupráce (či rivalry) těchto dvou mocností na poli energetiky, jednak je jím charakteristika politických a energetických vztahů mezi Českou republikou a Ruskou federací.

V bakalářské práci bude využita faktograficko-analytická metoda spolu s metodou komparativní. V práci je analyzován vývoj a vedení energetických politik Evropské unie a Ruské federace v mezinárodním kontextu. Autorka se podrobně zabývá Energetickým dialogem mezi oběma subjekty, výhodami a nevýhodami, které z dialogu plynou a možnostmi, jež mohou jednotliví aktéři využít za účelem snížení závislosti na druhém subjektu. Čtenář bude seznámen s několika ropovody a plynovody, které jsou důležitými transportními prostředky i s produktovody, které jsou zatím ve fázi projektování a do budoucna budou mít zásadní vliv na energetickou politiku Evropy i Ruska.

Práce je členěna do 10 kapitol. V první kapitole se autorka zabývá popisem surovinových zdrojů EU a RF. Druhá a třetí kapitola je věnována charakteristice energetických politik EU a RF. Čtvrtá i pátá kapitola přibližují čtenáři významné dokumenty a smlouvy, které upravují vztahy obou gigantů, včetně Energetického dialogu, který vznikl roku 2000. Šestá a sedmá kapitola se zabývá energetickými subjekty v rámci RF a jejich vlivem na celkové postavení Ruska na mezinárodní úrovni. Následující kapitola se zaměřuje na vyzdvížení odlišných cílů obou politických aktérů. V deváté kapitole se autorka pokouší o nastínění budoucího možného vývoje energetických vztahů mezi Evropou a Ruskem. Závěrečná kapitola charakterizuje vztahy mezi Českou republikou a Ruskem se zaměřením na energetický sektor.

V bakalářské práci se autorka opírá zejména o informace získané studiem monografií *Evropská společenství. První pilíř Evropské unie* (Miloslav Had – Luděk Urban), *Guide to European Policies* (Nicholas Moussis), *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě* (Jan Hodač – Petr Strejček). Dalšími významnými literárními zdroji jsou sborníky *Rusko jako*

geopolitický aktér v postsovětském prostoru (Petra Kuchyňová – Tomáš Šmíd et al.) a *Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací: partnerství nebo rivalita?* (Lukáš Tichý – Eva Popravcová et al.).

Vzhledem k nedostatku a špatné dostupnosti knižních zdrojů autorka v práci hojně využívá odborné elektronické články týkající se vztahů EU a RF. V práci jsou využity články zejména z těchto portálů: <http://www.cepsr.com/>, <http://www.revuepolitika.cz/>, <http://www.amo.cz/>. Dalšími cennými zdroji jsou novinové články tuzemské i zahraniční (Lidové noviny, Hospodářské noviny, Wall Street Journal). Nedoceníitelnými zdroji byly i oficiální stránky ministerstev či jednotlivých společností.

2 Zdroje nerostných surovin Evropy a Ruska

Evropské zdroje nerostných surovin (zejména ropy a zemního plynu) jsou v současné době výrazně omezené. Surovinová situace v Ruské federaci je odlišná – Rusko disponuje nezanedbatelnými zdroji obou vzácných komodit. Ke komplexnímu pochopení vztahů (nejen energetických, ale i ekonomických či politických) mezi Evropou a Ruskem je potřeba alespoň nastínit a stručně charakterizovat strukturu surovinových zdrojů, jež mají oba subjekty k dispozici.

Mezi nerostné suroviny patří nejen ropa a uhlí, ale i půda, voda, rašelina, nerudní suroviny a rudy (uran, zlato, bauxit). Faktem je, že všechny tyto suroviny hrají důležitou roli v ekonomické sféře. Vzhledem k tomu, že je rozložení zásob nerostných surovin na světě nerovnoměrné, dochází k obrovskému zvýhodnění těch států, které disponují zdroji alespoň některých výše zmíněných surovin a naopak. Nejběžněji se vyskytující surovinou je železo (Fe). Největšími železnými nalezišti disponuje Čína, Brazílie, Austrálie, Rusko a Indie. Pro bakalářskou práci jsou ale zásadní tzv. *energetické suroviny*, a to přesně ropa a zemní plyn.

„Na území Evropské unie se nenacházejí žádné výrazné zásoby nerostných surovin. Evropská unie vlastní pouze asi 2 % světových zásob ropy a 4 % zemního plynu, které lze využít v průběhu následujících dvaceti let. Do prostoru EU je v současné době dováženo kolem 51,1 % všech paliv. Nejzávažnější je situace u ropy, jejíž dovozní závislost je kolem 82,6 %. O něco příznivější je situace u zemního plynu, kde import pokrývá asi 60,3 %.“¹

2.1 Ropa

Ropa je nejvýznamnější strategickou surovinou současnosti. Její spotřeba v posledních letech mírně převažuje těžbu, což je velmi zneklidňující, vzhledem k tomu, že není známá plnohodnotná náhrada. Současné tempo těžby činí cca 84 mil. barelů ropy denně, což by výhledově vystačilo maximálně na 54 let.²

¹ TICHÝ, L. Vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací v sektoru zemního plynu. *Inflow Středoevropské politické studie* [on line]. 2011, roč. XIII, č. 2-3 [cit. 2013-02-02]. ISSN 1212-7817. Dostupné z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=451>>.

² CITTADELLA.CZ. *Těžba a spotřeba ropy* [online]. 2011 © ESF, CENIA [cit. 2013-02-01]. Dostupné z WWW: <http://www.cittadella.cz/cenia/index.php?p=tezba_a_spotreba_ropy&site=doprava.>.

Největšími producenty ropy na světě byly v roce 2012: Saudská Arábie, Rusko (oblast Timan: Pečorská pánev; oblast Volha – Ural: Romaskinské ložisko; oblast Černého a Kaspického moře: ložisko Kurmangaz atd.) a třetí pozici zaujímá Čína (viz. obr. I). Nicméně největší prokázané zásoby ropy se vyskytují ve Venezuele, Saudské Arábii a Kanadě. Na rozdíl od těchto destinací disponuje Rusko malými rezervami v poměru k těžbě (viz. mapu I).³

V Evropě představuje nejdůležitější ropné naleziště Severní moře, ve kterém těží Velká Británie, Dánsko a Norsko. Těžařského vrcholu bylo v oblasti dosaženo již na přelomu tisíciletí, dnes těžba klesá v průměru o 1/10 za rok.⁴

Předpokládá se, že do roku 2020 budou tato ložiska zcela vyčerpaná a zároveň se předpokládá, že spotřeba plynu v Evropě vzroste do roku 2030 až o 60%. Z této neřešitelné situace vede pouze jediná cesta, a tou je zvýšení importu zemního plynu do Evropy ze států, které ho mají nadbytek, tedy z Ruska. Další velká ložiska se nalézají v Německu a Polsku, ostatní nejsou nikterak významná (viz. mapu II).⁵

2.2 Zemní plyn

Vyčerpání světových zásob zemního plynu se odhaduje na rok 2057 s tím, že je možné lhůtu prodloužit vytěžením ložisek zamrzlého plynu na Aljašce a na Sibiři (světové zásoby zemního plynu viz. obrázek II.). Obchod se zemním plynem je jedním z nejdůležitějších témat současných energetických vztahů mezi EU a Ruskem. Od roku 2000 zaujímá zemní plyn druhé místo ve spotřebním žebříčku energií. Těžba plynu v EU nestačí pokrýt jeho spotřebu, a tak je Unie nucena dovážet tuto drahocennou surovinu, a to především z Ruska.⁶

„Největším bohatstvím zemního plynu oplývá Rusko; které se také stalo během posledních 30 let jeho největším těžařem a vývozcem, hlavně do západní

³ CITTADELLA.CZ *Těžba a spotřeba ropy* [online]. 2011 © ESF, CENIA [cit. 2013-02-01]. Dostupné z WWW:

<http://www.cittadella.cz/cenia/index.php?p=tezba_a_spotreba_ropy&site=doprava>.

⁴ HODAČ, J., STREJČEK, P. *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno : Masarykova univerzita mezinárodní politologický ústav, 2008. s.121. ISBN 978-80-210-4721-1.

⁵ HODAČ, J., STREJČEK, P. *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno : Masarykova univerzita mezinárodní politologický ústav, 2008. s.121. ISBN 978-80-210-4721-1.

⁶ TICHÝ, L. Vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací v sektoru zemního plynu. *Inflow Středoevropské politické studie* [online]. 2011, roč. XIII, č. 2-3 [cit. 2013-02-02]. ISSN 1212-7817. Dostupné z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=451>>.

a střední Evropy. Západní Evropa je zásobována také z významných nalezišť v Nizozemsku, v Severním moři a v severní Africe, hlavně v Alžíru.⁷

Předpokládá se, že do roku 2020 budou ložiska zemního plynu a ropy v Severním moři zcela vyčerpána a zároveň se předpokládá, že spotřeba plynu v Evropě vzroste do roku 2030 až o 60%. Z této neřešitelné situace vede pouze jediná cesta, a tou je zvýšení importu zemního plynu do Evropy ze států, které ho mají nadbytek, tedy z Ruska. Zemní plyn totiž představuje ekologickou a zároveň energeticky dostačující alternativu k dnešním uhelným elektrárnám a s jeho využitím se počítá zejména v plynových elektrárnách.⁸

Zemní plyn je do Evropy přepravován prostřednictvím vysokotlakých plynovodů. Největší část z nich vlastní Rusko (asi 215 000 km). Největší ruský plynovod má název „Tranzitní“ a vede plyn do střední a západní Evropy (i přes ČR).⁹

Nejnověji otevřený plynovod *Nord Stream* (viz. mapu IV a V) vede plyn z Ruska po dně Baltského moře do Německa. Jeho výstavba byla zahájena proto, aby se předešlo nestabilním dodávkám plynu, které způsobily nedávné neshody mezi Ruskem, Běloruskem a Ukrajinou. Do provozu byl spuštěn roku 2011. Dále je plánovaná výstavba plynovodů Nabucco a South Stream, které povedou přes Černé moře. Cílem budování těchto nových plynovodů je zejména ruský zájem vyhnout se přepravě přes území Ukrajiny a Běloruska (South Stream) a zájem Unie snížit svou závislost na ruském plynu (Nabucco).¹⁰

⁷ ENERGYWEB.CZ. *Zemní plyn. Světová těžba a zásoby zemního plynu* [online]. [cit. 2013-02-02]. Dostupné z WWW:

<http://www.energyweb.cz/web/index.php?display_page=2&subitem=1&ee_chapter=2.4.3>.

⁸ HODAČ, J., STREJČEK, P. *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno : Masarykova univerzita mezinárodní politologický ústav, 2008. s.121. ISBN 978-80-210-4721-1.

⁹ ENERGYWEB.CZ. *Zemní plyn. Světová těžba a zásoby zemního plynu* [online]. [cit. 2013-02-02]. Dostupné z WWW:

<http://www.energyweb.cz/web/index.php?display_page=2&subitem=1&ee_chapter=2.4.3>.

¹⁰ TICHÝ, L. Vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací v sektoru zemního plynu. *Inflow Středoevropské politické studie* [online]. 2011, roč. XIII, č. 2-3 [cit. 2013-02-02]. ISSN 1212-7817. Dostupné z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=451>>.

3 Energetická politika Evropské unie

„Elementárním cílem energetické politiky v rámci Evropské unie (EU) je zajistit stabilní, spolehlivé dodávky energie a zároveň poskytnout možnost nákupu elektrické energie, plynu, pohonných hmot apod. za příznivé ceny a s ohledem na životní prostředí. Dalším cílem je zavádění nových energetických systémů a dokončení vnitřního trhu s energiemi.“¹¹

3.1 Kategorizace politik prováděných Evropskou unií

V rámci EU se setkáváme s tzv. společnými politikami prováděnými společnými orgány Unie (Parlament, Rada, Komise), na něž jednotlivé státy převádějí určité pravomoci. Mezi společné politiky patří pouze politika obchodu, zemědělská politika a dopravní politika, nikoliv energetická politika.¹²

Vedle společných politik EU existují ještě tzv. sektorové politiky, mezi které řadíme politiky upravené speciálními smlouvami, jimiž jsou smlouvy o Evropském společenství uhlí a oceli (1951) a o Evropském společenství pro atomovou energii (1957). Tato společenství (spolu s Evropským hospodářským společenstvím - EHS) měla do roku 1967 své vlastní výkonné orgány, avšak od této doby jsou jejich orgány sloučeny. Navzdory této skutečnosti si obě společenství ponechala svá specifika sektorových politik.¹³

Energetická politika patří do specifického okruhu celé řady politik EU, které nazýváme komunitární neboli koordinované. Společný rys těchto politik spočívá v jejich těžišti výkonu, které náleží jednotlivým členským zemím, zatímco společné unijní orgány pečují o harmonizaci a koordinaci. Do této kategorie lze zařadit zejména regionální, sociální a energetickou politiku, spolu

¹¹ HÄCKEL, E. Energetická politika. In WEIDENFELD W. et.al. *Evropská unie od A do Z*. Praha : Univerzita Karlova, Vydavatelství Karolinum, 1997. s. 81. ISBN 80-7184-413-6.

¹² HAD, M., URBAN, L. *Evropská společenství. První pilíř Evropské unie*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1997. s. 61. ISBN 80-85864-38-X.

¹³ HAD, M., URBAN, L. *Evropská společenství. První pilíř Evropské unie*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1997. s. 18. ISBN 80-85864-38-X.

s politikou pro podporu výzkumu a technického vývoje, ochrany životního prostředí a politiku na ochranu spotřebitele.¹⁴

3.2 Vývoj energetické politiky

3.2.1 Evropské společenství uhlí a oceli

Energetická politika EU je součástí primárního práva a patří mezi její klíčové politické zájmy, ačkoli není pevně zakotvena v základních dokumentech Evropské unie. První zmínky o energetické politice nalzáme již v Pařížské smlouvě (1951), která zakládá Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO). Smlouva o ESUO byla zpočátku podepsána šesti zakládajícími státy, jimiž byly: Francie, Německo, Itálie, Belgie, Nizozemsko a Lucembursko.¹⁵

Cílem ESUO bylo společně koordinovat vývoj dvou odvětví, která v té době hrála v ekonomice klíčovou úlohu, a to těžbu uhlí a výrobu oceli v rámci šesti členských zemí. Vytvoření společného trhu v tomto sektoru mělo přispět k dosažení několika cílů, například snížení výrobních nákladů, růst produktivity práce a udržení vysoké zaměstnanosti prostřednictvím racionální dělby práce. Byly zřízeny společné orgány, které měly vytvářet rovné podmínky hospodářské soutěže, dále měly pečovat o modernizaci obou odvětví v celém regionu, o investice, o rozdělení výroby, společný výzkum, měly právo upravovat ceny atd.¹⁶

Vedle těchto pravomocí mělo ESUO i kompetence ve vnějších vztazích – zavádění a úprava celních tarifů, obchodní dohody s třetími zeměmi, ochrana proti nekalé konkurenci. Všechny tyto pravomoci byly přeneseny z rukou zúčastněných zemí na nadstátní orgán (Vysoký úřad ESUO). V době založení ESUO tvořilo uhlí spolu s ocelí „základní odvětví“ národních ekonomik členských států. Vytvoření organizace mělo velký vliv na jejich rozvoj, a to

¹⁴ HAD, M., URBAN, L. *Evropská společenství. První pilíř Evropské unie*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1997. s. 75. ISBN 80-85864-38-X.

¹⁵ MOUSSIS, N. *Guide to European Policies*. Rixensart : European Study Service, 2007. s. 20. ISBN 978-2-930119-45-8.

¹⁶ HAD, M., URBAN, L. *Evropská společenství. První pilíř Evropské unie*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1997. s. 15-16. ISBN 80-85864-38-X.

zejména z důvodu velkého rozsahu pravomocí orgánů ESUO, které byly zmíněny výše.¹⁷

3.2.2 Evropské společenství pro atomovou energii

Dalším významným uskupením je Evropské společenství pro atomovou energii (EURATOM), které bylo založeno na základě Římských smluv (1957). Tyto smlouvy se později staly součástí smluv o Evropském společenství (ES), jež se roku 1993 transformovalo v Evropskou unii (EU).¹⁸

Cílem Euratomu je dle čl. 1 Smlouvy o Euratomu vytváření předpokladů nezbytných pro rychlý vznik a rozvoj jaderného průmyslu, zvyšování životní úrovně v členských státech a rozvoj vztahů se třetími zeměmi. Úkolem Společenství je podpora výzkumu, šíření technických poznatků, znalostí a investic, péče o ochranu zdraví, zabezpečení zásobování rudou a jaderným palivem a v neposlední řadě vytvoření společného trhu pro látky a zařízení používaná v jaderném sektoru.¹⁹

Dle Moussise je stěžejním cílem Společenství vytvoření společného obchodu s nukleárními materiály a vybavením, vytvoření legislativního rámce pro jadernou energii, společný systém dodávek materiálů, dohlížení na mírové využívání nukleární energie a udržování společných bezpečnostních standardů pro ochranu zdraví a bezpečnosti celé populace a pracovníků proti radioaktivnímu záření.²⁰

Vytvoření Euratomu bylo v podstatě reakcí na iniciativu Francie, která se rozhodla opřít svou energetiku především o nově objevený zdroj - jadernou energii (pozn. autora: Francie dodnes patří k jaderným velmocím světa). Dalším podmínkem pro prohlubování integrace byla i potřeba obrovských finančních nákladů nezbytných k osvojení nově objeveného energetického

¹⁷HAD, M., URBAN, L. *Evropská společenství. První pilíř Evropské unie*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1997. s. 71. ISBN 80-85864-38-X.

¹⁸HILLENBRAND, O. *Evropské společenství pro atomovou energii (Euratom)*. In WEIDENFELD W. et.al. *Evropská unie od A do Z*. Praha : Univerzita Karlova, Vydavatelství Karolinum, 1997. s. 128. ISBN 80-71-84-413-6.

¹⁹HAD, M., URBAN, L. *Evropská společenství. První pilíř Evropské unie*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1997. s. 70. ISBN 80-85864-38-X.

²⁰MOUSSIS, N. *Guide to European Policies*. Rixensart : European Study Service, 2007. s. 20. ISBN 978-2-930119-45-8.

zdroje, které jednotlivé státy nebyly schopny financovat ze svých vlastních zdrojů.²¹

Společná integrace v rámci Euratomu měla vést k urychlení rozvoje jaderného průmyslu v členských zemích a k rozšíření obchodu s jadernými komoditami i do států mimo integrační společenství. Společná politika směřovala k rovnému přístupu členů Euratomu k energetickým surovinám a štěpným materiálům.²²

Ačkoliv Euratom dosáhl řady vedlejších (a významných) úspěchů, zejména v oblasti ochrany zdraví a výzkumu (tyto činnosti se významně rozvinuly po katastrofě v Černobylu), hlavní cíl nebyl naplněn dodnes. Nezdařilo se vybudovat společný trh pro atomový průmysl ani vytvořit „evropský atomový průmysl“, který by zaštitil společné zájmy členských států Euratomu.²³

I přesto ale probíhá většina rozhodování na nadnárodní úrovni a další koordinace v rámci energetické oblasti je více než žádoucí. Do roku 2014 by podle J. M. Barossy - předsedy Evropské komise – měl být dokončen *jednotný vnitřní trh s energiemi*.²⁴

Spolu s Euratomem souvisí i aktivity v rámci Společného výzkumného centra (Joint Reseach Centre), které bylo zřízeno za účelem rozvoje technologií a posilování nukleární produkce v Evropě, jehož činnost je velice úspěšná.²⁵

3.3 Ropná krize 1973

V době vzniku ESUO a EURATOM byla Společenství energeticky soběstačná a vkládala naděje do nově objevené atomové energie. Předpokládalo se, že během pár let bude jaderná energetika převládat nad tradičním zdrojem

²¹ HAD, M., URBAN, L. *Evropská společenství. První pilíř Evropské unie*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1997. s. 72-73. ISBN 80-85864-38-X.

²² HAD, M., URBAN, L. *Evropská společenství. První pilíř Evropské unie*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1997. s. 73. ISBN 80-85864-38-X.

²³ HILLENBRAND, O. *Evropské společenství pro atomovou energii (Euratom)*. In WEIDENFELD W. et.al. *Evropská unie od A do Z*. Praha : Univerzita Karlova, Vydavatelství Karolinum, 1997. s. 129. ISBN 80-71-84-413-6.

²⁴ HAD, M., URBAN, L. *Evropská společenství. První pilíř Evropské unie*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1997. s. 73. ISBN 80-85864-38-X.

²⁵ MOUSSIS, N. *Guide to European Policies*. Rixensart : European Study Service, 2007. s. 20. ISBN 978-2-930119-45-8.

energie – uhlím. Nicméně předpoklady byly chybné, naopak vzrostla závislost na ropě, jejímiž zásobami zakládající státy nedisponovaly, a tím pádem byly nuceny tuto surovinu dovážet ze třetích zemí. S rostoucí poptávkou rostla i cena ropy. Sedmdesátá léta minulého století přinesla dva po sobě jdoucí ropné šoky, které ovlivnily ekonomický i měnový systém na mezinárodní úrovni.²⁶

Ropná krize r. 1973 měla politicko-ekonomický motiv. Právě probíhala Jomkipurská válka (arabské země versus Izrael a jeho spojenci → Egypt obsadil Suezský průplav), ve které arabské země úspěšně využily svůj ropný potenciál jako zbraň. Země OPEC, jež se podílely na většině výroby a vývozu ropy, na několik měsíců radikálně snížily těžbu ropy a uvalily embargo na její vývoz do zemí, které byly považovány za „nepřátele Arabů“, tedy prakticky všechny západní evropské státy. Omezováním výroby vzrostla cena ropy během jednoho roku z 2,5 USD za barel na 11,65 USD. Tato neúnosná situace vedla mimo jiné ke hledání nových nalezišť ropy (např. Severní moře).²⁷

Prostřednictvím této agresivní politické strategie daly země Středního východu jasně najevo celé Evropě, kdo ovládá trh s ropnými surovinami. Evropa si poprvé uvědomuje svou extrémní závislost na dovozu jedné z nejcennějších komodit 20., a potažmo i 21. století, což vede Společenství ke změně dosavadní energetické politiky. Od této chvíle se evropské vlády snažily různými způsoby vymanit z ropné závislosti. Vznikaly národní energetické programy, průmyslové země se začínaly sdružovat proti ropnému kartelu OPEC a začínaly se budovat nové jaderné elektrárny (Francie).²⁸

Díky větší šetrnosti se do jisté míry podařilo snížit energetické náklady ve výrobě, a tím pádem se zmenšila míra závislosti na dodávkách ropy z třetích zemí, ale jednalo se spíše o jednorázové řešení, nikoliv o transparentní vyřešení závažného problému. K dalšímu kroku směrem k integraci a vytvoření společného energetického trhu došlo v 90. letech sepsáním Evropské energetické charty.²⁹

²⁶ MOUSSIS, N. *Guide to European Policies*. Rixensart : European Study Service, 2007. s. 329-331. ISBN 978-2-930119-45-8.

²⁷ JENÍČEK, V. *Globalizace světového hospodářství*. Praha : C. H. Beck, 2002. s. 123. ISBN 80-7179-787-1.

²⁸ HÄCKEL, E. Energetická politika. In WEIDENFELD W. et.al. *Evropská unie od A do Z*. Praha : Univerzita Karlova, Vydavatelství Karolinum, 1997. s. 82-83. ISBN 80-7184-413-6.

²⁹ HAD, M., URBAN, L. *Evropská společenství. První pilíř Evropské unie*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1997. s. 86. ISBN 80-85864-38-X.

3.4 Organizace a instituce EU zabývající se energetikou

3.4.1 Mezinárodní agentura pro energii

Roku 1974 byla v rámci OECD založena Mezinárodní agentura pro energii (International Energy Agency – IEA), která má za úkol zajišťovat spolehlivé, dostupné a férové dodávky energie pro všechny její členy.

Hlavním cílem agentury, založené jako reakce na ropnou krizi, je již od počátku jejího vzniku společná kooperace a reakce na závažná přerušení energetických dodávek prostřednictvím uvolnění nouzových zásob ropy na trh. V dnešní době agentura zaujímá místo přímo v ohnisku energetického dialogu a její funkce se dále rozvíjí. Například poskytuje autoritativní a nestranný výzkum, vytváří statistiky, analýzy a doporučení.

Dle oficiálních stránek agentury³⁰ se IEA zaměřuje na následující aktivity:

- Energetická bezpečnost – podpora energetické diverzifikace;
- Ekonomický rozvoj – zajištění stabilních dodávek energie do členských zemí IEA; podpora volného trhu a hospodářského růstu, eliminace nedostatku energie;
- Ochrana životního prostředí – posilování mezinárodních znalostí ohledně boje proti změně klimatu;
- Rozšiřování po celém světě – spolupráce s nečlenskými státy, zejména s hlavními producenty a spotřebiteli za účelem najít vhodné řešení korespondujícího s energetickými potřebami i životním prostředím.

IEA v dnešní době sdružuje 28 států celého světa. Podmínkou pro vstup do IEA je členství v OECD, ačkoliv samotné členství v OECD ještě nezaručuje členství v IEA. Například Estonsko, Chile, Mexiko a Slovinsko jsou členy OECD, ale nikoliv IEA. Pro vstup do IEA je nutné splnit určité podmínky (například program pro omezení vnitrostátní spotřeby ropy o 10% apod.). Členskými státy jsou: Austrálie, Belgie, Česká republika, Dánsko, Finsko, Francie, Irsko, Itálie, Jižní Korea, Japonsko, Kanada, Lucembursko, Maďarsko, Německo, Nizozemí, Norsko, Nový Zéland, Polsko, Portugalsko, Rakousko,

³⁰ INTERNATIONAL ENERGY AGENCY. *About us. What we do* [online]. OECD/IEA, © 2013 [cit. 2013-01-31]. Dostupné z WWW: <<http://www.iea.org/>>.

Řecko, Slovensko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Turecko, Velká Británie a USA.³¹

3.4.2 Společné výzkumné centrum (Joint Research Centre) a jeho aktivity

JRC je autonomní Direktorát Komise a vystupuje jako vědecko-technické a referenční centrum v rámci EU. Disponuje unikátní kombinací zařízení a dovedností, které překračují národní hranice. Centrum poskytuje cílenou vědeckou a technickou podporu pro tvorbu, implementaci a monitorování politik EU. Zasahuje zejména do těchto tří oborů: Potraviny, chemické produkty a zdraví; životní prostředí a trvale udržitelný rozvoj; jaderná bezpečnost. JRC provádí dva výzkumné programy: jeden pro Evropská společenství a druhý pro Euratom. Největší instituce JRC sídlí v Isprách (Itálie), zatímco specializované instituce jsou v Geelu (Belgie), v Pettenu (Nizozemsko), v Karlsruhe (Německo) a Seville (Španělsko).³²

3.4.3 Euratom a nukleární výzkum

Nukleární energie v Evropě představuje dostatečný potenciál k poskytování bezpečných a udržitelných energetických dodávek za konkurenční ceny. Dále se snaží zvyšovat bezpečnost nukleárních energetických systémů a posiluje průmyslovou konkurenceschopnost Společenství, prostřednictvím využití evropských technologických pokroků, zvyšuje veřejnou akceptovatelnost nukleární energie.³³

Komise disponuje specifickými smluvními obligacemi v rámci nukleární energie a vždy spoléhá na JRC, že bude poskytovat moderní technickou podporu, a že bude čelit novým technologickým výzvám a možnostem. Záměry a cíle Euratomu i JRC prodělaly od jejich založení mnohé radikální změny. Nejdůležitější je fakt, že výzkum prováděný Euratomem se nyní zaměřuje

³¹ INTERNATIONAL ENERGY AGENCY. *Countries. Member countries* [online]. OECD/IEA, © 2013 [cit. 2013-01-31]. Dostupné z WWW: <<http://www.iea.org/>>.

³² MOUSSIS, N. *Guide to European Policies*. Rixensart : European Study Service, 2007. s. 320. ISBN 978-2-930119-45-8.

³³ MOUSSIS, N. *Guide to European Policies*. Rixensart : European Study Service, 2007. s. 322. ISBN 978-2-930119-45-8.

hlavně na bezpečnost nukleárního štěpení na jedné straně a na straně druhé se zabývá termonukleární fúzí.³⁴

Sedmý rámcový program Euratomu věnovaný nukleárnímu výzkumu a vzdělávacím aktivitám (2007 – 2011) zahrnoval společný výzkum, technologický rozvoj, mezinárodní spolupráci, rozšíření technologických informací a využití jejich využití prostřednictvím dvou speciálních programů:

- Výzkum energie získané z jaderné syntézy³⁵
- Nukleární štěpení a ochrana před radiací.

4 Energetická politika Ruské federace

V Rusku, jakožto jednom z nejbohatších států světa na energetické suroviny, dnes hraje energetický sektor velmi významnou roli. Je to umocněno i skutečností, že v ostatních oblastech Rusko v posledních dvaceti letech stagnovalo, často dokonce ztrácelo. Energetická politika se tak dostala do role spasitele země – někdy ve spojení s jiným sektory, někdy sama. Potenciál, jež se ukrývá v zásobách ropy, zemního plynu a uhlí si vedení Ruska zcela jasně uvědomuje. Ruská energetická politika je považována za jednu z klíčových politik vůbec.³⁶

Politická mapa prošla významnými změnami po roce 1989 resp. 1990, vznikly nové nezávislé státy, které se začaly zapojovat do mezinárodní politiky. Nástupnický stát SSSR – Ruská federace se musel vypořádat s nestabilní vnitrostátní i mezinárodní politickou situací. K prosazování vlastních zájmů měly posloužit zejména energetické suroviny, jimiž Rusko disponuje.³⁷

Myšlenka, že by se Rusko mělo více opírat o svůj energetický potenciál, se ale neobjevila až s nástupem Putina k moci. Již v lednu 1991 vydává Mezinárodní oddělení sekretariátu Ústředního výboru KSSS dokument, ve

³⁴ MOUSSIS, N. *Guide to European Policies*. Rixensart : European Study Service, 2007. s. 322. ISBN 978-2-930119-45-8.

³⁵ Jaderná syntéza je reakce, při které se spojují jádra lehkých prvků spojují v těžší jádro jiného prvku. Při těchto reakcích se uvolňuje mnohem více energie než při spalování černého uhlí, a tím pádem představuje pro lidstvo cenný zdroj energie. (ENERGYWEB. *Jaderná syntéza* [online]. [cit. 2013-02-01]. Dostupné z WWW: <http://www.energyweb.cz/web/index.php?display_page=2&subitem=1&ee_chapter=3.9.2>).

³⁶ RAHR, A. *Russland Gibt Gas. Die Rückkehr einer Weltmacht*. München: Carl Hanser Verlag, 2008, s. 84. ISBN 978-3-446-41395-5.

³⁷ POPRAVCOVÁ, E. Energetická bezpečnost Francie – bilaterální vztahy s Ruskem. In TICHÝ, L., et. al. *Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací: partnerství nebo rivalita?* Praha : Metropolitní univerzita Praha, 2012. s. 21. ISBN 978-80-86855-84-4.

kterém požaduje v zahraniční politice nasazení veškerých hospodářských a politických pák, včetně zastrašování, přičemž výslovně zmiňuje ropu a zemní plyn.³⁸

Na počátku 21. století si Rusko stanovilo ambiciózní cíl, zaměřený na vzájemnou spolupráci se všemi významnými státy světa a v navázání úzkého politického dialogu s EU. V roce 2005 prohlásil prezident Vladimir Vladimirovič Putin na schůzi Bezpečnostní rady RF, že by se mělo Rusko snažit stát vůdčím subjektem ve světové energetické politice.³⁹

Kreml se snaží celkově ovládnout energetický sektor a využít jej při řešení celé řady ekonomických, politických a bezpečnostních otázek. Konečným cílem vlády by mělo být sjednocení energetických gigantů, například do dvou subjektů, které by byly pod přímým státním dohledem. Za počátek úsilí koncentrovat energetický potenciál země výhradně do rukou jejího politického vedení lze považovat známý proces s M. Chodorkovským, v jehož důsledku tehdejší největší ruská ropná společnost JUKOS de facto přešla do rukou státního koncernu Rosněft' (viz následující kapitolu).⁴⁰

Charakter vnitřní i vnější dimenze ruské energetické politiky ovlivňují charakteristiky ruského politického systému, který po roce 2000 získává rysy autoritativního systému, což patřičným způsobem ovlivňuje i vztahy politické moci a ekonomické sféry, především ve „strategickém“ energetickém sektoru.

Zahraniční politika je charakterizována snahou o autonomii ve vnitřní i vnější dimenzi (koncepty sovereign democracy a normal great power). Ruská energetická politika se vyznačuje silným centralismem a snahou o státní kontrolu produkce a distribuce energetických surovin na ruském území. Maximální úsilí je věnováno také zajištění kontroly nad dodávkami a obchodem se třetími zeměmi (prostřednictvím kontroly nad transportními trasami či prostřednictvím dlouhodobých smluvních vztahů s odběrateli).⁴¹

Od roku 2003 platí ruská *Energetická koncepce do roku 2020*, ve které jsou definovány ruské zájmy ohledně vývoje energetického sektoru. Hlavními

³⁸ GALEOTTI, M. *Čas úzkosti*. Praha: Thermis, 1998, s. 148.

³⁹ POPRAVCOVÁ, E. Energetická bezpečnost Francie – bilaterální vztahy s Ruskem. In TICHÝ, L., et.al. *Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací: partnerství nebo rivalita?* Praha : Metropolitní univerzita Praha, 2012. s. 21. ISBN 978-80-86855-84-4.

⁴⁰ MOMMSEN, M., NUßBERGER, A. *Das System Putin. Gelenkte Demokratie und politische Justiz in Russland*. München : C. H. Beck, 2007, s. 138–139. ISBN 978-3-406-54790-4.

⁴¹ MOMMSEN, M., NUßBERGER, A. *Das System Putin. Gelenkte Demokratie und politische Justiz in Russland*. München : C. H. Beck, 2007, s. 138–139. ISBN 978-3-406-54790-4.

ruskými zájmy jsou dle koncepce snížení tranzitní závislosti na Bělorusku a Polsku větší diverzifikace tranzitních cest do Evropy a diverzifikace odběratelů, a tím pádem snížení závislosti na obchodech s EU. Diverzifikace tranzitních cest má být dosaženo budováním nových plynovodů Nord Stream, South Stream a ropovodů Baltický systém II a Východní Sibiř – Tichý oceán.⁴²

Podle nové *Energetické strategie Ruska do roku 2030*⁴³ je ruská energetická politika zcela otevřeně vnímána jako nástroj obnovy moci v mezinárodním prostředí a prostředek obrany suverenity státu proti vnějším vlivům.

Klíčovým nástrojem ruské energetické politiky je plynárenská společnost Gazprom (podrobněji v kapitole 8.2). Cílem tohoto největšího dodavatele plynu do Evropy je zvyšování tržního podílu na vnitřním trhu EU, prostřednictvím zakládání dlouhodobých smluv a zakládáním nových plynovodů.⁴⁴

4.1 Vývoj ruské energetické politiky po roce 1991

4.1.1 Jelcinovo Rusko

Po rozpadu SSSR ztratila nově nastupující Ruská federace nejen značnou část svého bývalého území, ale hlavně významné průmyslové oblasti. Federace se potýkala s krizí doprovázenou markantním poklesem HNP, utlumením zahraničního obchodu, vysokou mírou inflace a celkovým snížením životní úrovně. Tyto skutečnosti pobuřovaly veřejnost a výrazně snížily popularitu někdejšího prezidenta Borise Jelcina. 90. léta se navíc nesla v duchu nízkých cen energosurovin, a to zejména ropy a plynu, což bylo nežádoucí jak pro ruskou ekonomiku, tak politickou strategii. Zlepšení situace přinesl rok 1996, kdy byl do úřadu jmenován nový ministr zahraničí Jevgenij Primakov, který má velkou

⁴² MINPROMTORG ROSSIJI. *Energetičeskaja strategija Rossiji na period do 2020 g.* 2003 [online]. [cit. 2013-02-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.minprom.gov.ru/docs/strateg/>>.

⁴³ MINPROMTORG ROSSIJI. *Energetičeskaja strategija Rossiji na period do 2030 g.* 2009 [online]. [cit. 2013-02-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030.doc>>.

⁴⁴ TICHÝ, L.: Pár slov o energetických vztazích EU – Rusko. In TICHÝ, L., et.al. *Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací: partnerství nebo rivalita?* Praha : Metropolitní univerzita Praha, 2012. s. 9. ISBN 978-80-86855-84-4.

zásluhu v revitalizaci ekonomického sektoru a celkové změně orientace zahraniční politiky (větší asertivita na regionální i globální úrovni).⁴⁵

4.1.2 Putin u moci

V roce 2000 se do prezidentského úřadu dostal Vladimir Vladimirovič Putin, který svůj post obhájil i o 4 roky později. Obě jeho volební období se nesla v duchu odstraňování konfliktu mezi prezidentem a opozicí. Charismatickému člověku a umnému řečníku Putinovi se podařilo zpacifikovat své oponenty, získat podporu široké veřejnosti a navíc ještě posílit své pravomoci.

Zahraniční politika v době jeho vlády se zaměřovala na maximální posílení mezinárodního statusu Ruska. Putinova strategie, jak se prosadit v ekonomice globálního měřítka byla jednoduchá – snažil se nejen přijímat půjčky a investice, ale také investovat do zahraničí, čímž si zajistil jistý ekonomický vliv v zahraničí. Tato aktivní investiční politika byla doplňována eliminací cizího kapitálu z energetického prostředí Ruska. Putinova vláda dokázala vyvést zemi z recese zapříčiněnou rozpadem SSSR a politickou nestabilitou nově vzniklého státu.

Období do nové ekonomické krize na sklonku prvního desetiletí 21. století bylo charakteristické stabilním růstem HDP, a to především v důsledku vysokých cen energetických surovin a do určité míry i vlivem projektů ekonomické integrace v rámci Společnosti nezávislých států (SNS).⁴⁶

Putin si byl vědom energetického potenciálu Ruska a hodlal ho maximálně využít. Důležitým úkolem pro jeho vládu bylo přímé podřízení energetického sektoru státní (Putinově) kontrole, poněvadž v této kontrole byla spatřována i celková nadvláda nad Ruskem. Ohniskem zájmu se staly velké privatizační projekty, které proběhly v 90. letech za Jelcinovy éry. Putinovým hlavním cílem se stal zisk ropných gigantů JUKOS či Sibneft zpět pod státní

⁴⁵KUCHYŇKOVÁ, P. *Vývoj vztahů Ruské federace a Evropské unie v kontextu problematiky energetické bezpečnosti*. Brno, 2010. s. 52-58. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií. Vedoucí disertační práce Petr Suchý.

⁴⁶HANSON, P. The sustainability of Russia's energy power: implications for the russian economy. In PEROVIC, J., ORTTUNG, R. W., WENGER, A., et al. *Russian Energy Power and Foreign relations, Implications for conflict and cooperation*. London : Routledge, 2009. s. 23-51. ISBN 0-203-88009-9.

nadvládu, což se mu podařilo zejména díky více či méně vykonstruovaným procesům s ruskými oligarchy Michaiem Chodorkovským či Romanem Abramovičem. Vyvlastnění Chodorkovského ropné společnosti JUKOS (podrobněji viz kapitolu 8.1) lze považovat za počátek ovládnutí energetického sektoru státem. Během let 2003 – 2007 se Putinovi podařilo obnovit většinové vlastnictví plynárenské společnosti Gazprom a znovu znárodnit cca ½ ruského ropného průmyslu. Přímou kontrolu získal i nad většinou významných surovinových nalezišť.⁴⁷

V roce 2006 proběhl summit G8 v Sankt Petěrburgu, na kterém Rusko projevilo svůj zájem o udržení významné pozice exportéra surovin do EU a zároveň investora na evropských energetických trzích. Rusko trvá na tom, že veškeré mezinárodní normy týkající se energetiky musí zohlednit zájmy producentů stejně jako spotřebitelů.⁴⁸

4.1.3 Medvědév prezidentem Ruska

Dmitrij Medvědév – místopředseda vlády a od roku 2000 předseda správní rady Gazpromu byl oficiálně podporován jeho předchůdcem v prezidentském křesle Vladimírem Putinem. Ačkoliv bylo jeho volební období pouze čtyřleté (2008-2011), byli jsme svědky několika důležitých událostí, které ovlivnily energetický sektor.

Během Medvěděvova funkčního období se RF snažila zejména udržet své postavení na energetickém trhu, které si vydobyla během Putinovy vlády, ale zároveň se musela potýkat s novými problémy. Počátek roku 2009 přinesl krizi dodávek zemního plynu v důsledku ukrajinsko-ruského sporu, která se vyhrtila do diverzifikačních snah ze stran EU. Zároveň se ruská ekonomika musela potýkat s dopady celosvětové hospodářské krize.⁴⁹

Po roce 2008 je kladen důraz na bezpečnostní dimenzi energopolitiky, který vyplývá z oficiálních dokumentů zmiňovaných výše. Nejúspěšnějším

⁴⁷ KUCHYŇKOVÁ, P. *Vývoj vztahů Ruské federace a Evropské unie v kontextu problematiky energetické bezpečnosti*. Brno, 2010. s. 59-60. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií. Vedoucí disertační práce Petr Suchý.

⁴⁸ KUCHYŇKOVÁ, P. *Vývoj vztahů Ruské federace a Evropské unie v kontextu problematiky energetické bezpečnosti*. Brno, 2010. s. 66-67. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií. Vedoucí disertační práce Petr Suchý.

⁴⁹ KUCHYŇKOVÁ, P. Role energetiky v politice Medvěděvova Ruska ve vztahu k EU. In TICHÝ, L., et.al. *Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací: partnerství nebo rivalita?* Praha : Metropolitní univerzita Praha, 2012. s. 30-40. ISBN 978-80-86855-84-4.

aktem v době Medvěděvova úřadu je prohloubení strategické spolupráce s EU a paralelní dokončení projektu Nord Stream, jehož výstavba započala v roce 2010 a dnes je již uveden do provozu (od podzimu roku 2012). Tímto aktem Rusko dosáhlo diverzifikace tranzitních cest do EU a přitom obešlo Bělorusko, Polsko, ale i ČR.⁵⁰

⁵⁰ KUCHYŇOVÁ, P. Role energetiky v politice Medvěděvova Ruska ve vztahu k EU. In TICHÝ, L., et.al. *Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací: partnerství nebo rivalita?* Praha : Metropolitní univerzita Praha, 2012. s. 50-52. ISBN 978-80-86855-84-4.

5 Významné dokumenty upravující energetické vztahy mezi EU a Ruskem

5.1 Evropská energetická charta

„Evropská energetická charta (dále jen charta) byla podepsána 17. prosince 1991 v Haagu téměř všemi státy ES, Kanadou, Spojenými státy a Japonskem. Cílem charty je nastolení pořádku v rámci energetického trhu v Evropě. Charta stanovuje principy, cíle a způsoby panevropské spolupráce na poli energetiky.“⁵¹

Jinými slovy, dle Kostitsynovové⁵², je hlavním cílem Smlouvy posílení právního státu v oblasti energetiky prostřednictvím sjednocených pravidel pro všechny aktéry, čímž dojde k minimalizaci rizik a nebezpečí spojená s obchodováním a investicemi v energetické oblasti.

Smlouva o energetické chartě byla podepsána přesně o 3 roky později v Lisabonu všemi signatáři charty z roku 1991, s výjimkou Spojených států a Kanady. Zatímco Evropská energetická charta byla vytvořena jako vyhlášení politického záměru podporovat energetickou spolupráci, Smlouva o Energetické chartě je právně závazný mnohostranný dokument, jediný svého druhu, který řeší mezivládní spolupráci v energetickém sektoru. EU a její členské státy jsou signatáři smlouvy.⁵³

Stěžejním bodem Smlouvy je vytvoření legislativního rámce dlouhodobé energetické spolupráce dle zásad stanovených ve výše zmíněné chartě. Smlouva byla vytvořena za účelem rozvíjení vztahů mezi jádrovými evropskými státy, postsovětskými státy a státy střední a východní Evropy, týkajících se přepravy energetických produktů mezi východem a západem, obchodu, investic a energetické spolupráce. Praktickým důsledkem Charty je hlavně snižování

⁵¹ MOUSSIS, N. *Guide to European Policies*. Rixensart : European Study Service, 2007. s. 330. ISBN 978-2-930119-45-8.

⁵² KOSTITSYNA, K. Energetický dialog aneb rozpory v energetických vztazích EU a Rusko. *Současná Evropa*. [online]. 2012, 01/2012, 149-163 [2013-01-31]. Dostupné z WWW: <http://ces.vse.cz/wp-content/1-2012-Kostitsyna.pdf>.

⁵³ MOUSSIS, N. *Guide to European Policies*. Rixensart : European Study Service, 2007. s. 331-332. ISBN 978-2-930119-45-8.

závislosti na dodávkách ropy a zemního plynu ze zdrojů Středního východu, kterého bylo docíleno zejména větší rozmanitostí dodávek do EU.⁵⁴

Rusko roku 1994 též podepsalo Smlouvu o energetické chartě, ale k ratifikaci nikdy nedošlo, jelikož by tato smlouva umožnila vstup na ruský přísně střežený energetický trh, což je pro RF samozřejmě nežádoucí (narozdíl od EU). Rusko se jejímu podpisu brání argumentací, že smlouva nenabízí dostatečnou kompenzaci za ruské ústupky, jež ze smlouvy vyplývají. Jednoduše řečeno, Rusko nechce ztratit svůj surovinový monopol, který je zejména v rukou Gazpromu a také nechce přijít o privilegovaný přístup ke zdrojům u Kaspického moře a ve střední Asii.

Na druhou stranu je to právě Rusko, kdo kritizuje EU za to, že nechce zcela zpřístupnit cestu ruským investorům na evropský trh. Vstup Ruska do evropských distribučních sítí je pro Moskvu opravdu velkou výzvou, nicméně v cestě zesílení vzájemné závislosti stojí logicky EU, která již současnou míru závislosti považuje za hrozbu své energetické bezpečnosti.⁵⁵

5.2 Dohoda o partnerství a spolupráci

V roce 1994 byla též podepsána Dohoda o partnerství a spolupráci mezi EU a Ruskem (Partnership and Cooperation Agreement – PCA), která stoupila v platnost roku 1997 a stala se základním právním rámcem pro spolupráci mezi Evropskou unií a Ruskou federací. Dohody o partnerství podepsala EU i s novými nezávislými státy, vzniklými rozpadem SSSR (např. s Arménií, Ázerbajdžánem, Gruzii, Moldávií, Ukrajinou apod.). Dohody zavádějí bilaterální dialog mezi EU a jednotlivými zeměmi. Partnerství mají za cíl položit základy spolupráce v legislativní, hospodářské, sociální, finanční, vědecké, technologické a kulturní oblasti. Dohoda s Ruskem má rovněž za cíl vytvořit nezbytné podmínky k budoucímu zavedení zóny volného obchodu.⁵⁶

⁵⁴ EUROPA. *Evropská energetická charta* [online]. © Evropská unie, 1995-2013 [cit. 2013-01-30]. Dostupné z WWW: <http://europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/127028_cs.htm>.

⁵⁵ TICHÝ, L. Limity a perspektivy energetických vztahů mezi EU a Ruskem. In *Asociace pro mezinárodní otázky* [online]. 11. 08. 2009, [cit. 2013-01-31]. Dostupné z WWW: <<http://www.amo.cz/publikace/limity-a-perspektivy-energetickych-vztahu-mezi-eu-a-ruskem-.html>>.

⁵⁶ EUROPA. *Dohody o partnerství a spolupráci (APC): Rusko, východní Evropa, jižní Kavkaz, střední Asie* [online]. © Evropská unie, 1995-2013 [cit. 2013-01-31]. Dostupné z WWW:

„Na summitu v Petrohradě v květnu 2003 se zástupci EU a Ruska dohodli na posílení spolupráce prostřednictvím vytvoření „čtyř společných prostorů“, kterými jsou Společný hospodářský prostor, Společný prostor svobody, bezpečnosti a práva, Společný prostor vnější bezpečnosti a Společný prostor výzkumu, vzdělávání a kultury. Do té doby se rozhovory mezi Ruskem a Unií omezovaly pouze na oblast energetických vztahů. Až postupem času narůstala důležitost i jiných dimenzí, především politicko-bezpečnostní.“⁵⁷

Samotné akty ale problémy mezi oběma giganty nevyřešily. Ke zlepšení situace došlo až se zavedením společného energetického dialogu, který přispěl k víceméně bezproblémovému fungování vnitřního trhu, udržitelnému rozvoji a bezpečným dodávkám.

<http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17002_cs.htm>.

⁵⁷ KOSTITSYNA, K. Energetický dialog aneb rozpory v energetických vztazích EU a Rusko. *Současná Evropa*. [online]. 2012, 01/2012, 149-163 [2013-01-31]. Dostupné z WWW: <http://ces.vse.cz/wp-content/1-2012-Kostitsyna.pdf>>.

6 Energetický dialog EU – Rusko

Energetická spolupráce, její bezpečnost a problematika s ní spojená je v současnosti nejvíce diskutovaným a nejdůležitějším tématem mezi Evropskou unií a Ruskou federací. Dovoz ruských surovin do Unie roste již od počátku 90. let a koresponduje s rostoucí potřebou Ruska zajistit si lukrativní, stabilní a spolehlivé odbytiště pro své komodity. Tato spolupráce vedla k založení Energetického dialogu EU – Rusko, jako institucionálního nástroje, který měl zlepšit vztahy na obou stranách partnerství. Vztahy EU a Ruska v oblasti energetiky představují klíčovou arénu prosazování celého spektra politických, ekonomických a bezpečnostních zájmů členských států EU, Ruska i tranzitních zemí.⁵⁸

Pojem „Energetický dialog“ byl oficiálně zaveden na 6. vrcholném setkání EU – Rusko, a to 30. října 2000 v Paříži. Pouhý měsíc před tímto summitem proběhla klíčová schůzka předsedy Komise Romana Prodiho s místopředsedou ruské vlády Viktorem Christěnkem, na níž bylo rozhodnutí o vzniku Energetického dialogu již předem odsouhlaseno.⁵⁹

Podle Kostitsynovové⁶⁰ není cílem dialogu nic jiného než „zajistit spolehlivost, bezpečnost a předvídatelnost vztahů v oblasti energetiky na volném trhu v dlouhodobém horizontu a zvýšit důvěru a transparentnost na obou stranách.“

Rámec energetického dialogu ale sahá daleko za hranice obchodu s ropou a zemním plynem. Zaměřuje se například na spolupráci v propojování elektrických sítí EU a RF, obchodu s jadernými materiály a zvýšením bezpečnosti při jejich využití, podporu evropských investičních možností v Rusku, postupnou implementaci určitých evropských právních předpisů z oblasti energetiky do ruského právního systému apod.

⁵⁸ TICHÝ, L.: Pár slov o energetických vztazích EU – Rusko. In TICHÝ, L., et.al. *Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací: partnerství nebo rivalita?* Praha : Metropolitní univerzita Praha, 2012. s. 4. ISBN 978-80-86855-84-4.

⁵⁹ TICHÝ, L. Rozpory v energetických vztazích EU-Rusko. In *Revuepolitika.cz* [online]. © Centrum pro studium demokracie a kultury 2009-2013, 08. 12. 2010 [cit. 2013-01-30]. ISSN: 1803-8468. Dostupné z WWW: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1390/rozpory-v-energetickych-vztazich-eu-rusko>>.

⁶⁰ KOSTITSYNA, K. Energetický dialog aneb rozpory v energetických vztazích EU a Rusko. *Současná Evropa*. [online]. 2012, 01/2012, s. 150 [2013-01-31]. Dostupné z WWW: <http://ces.vse.cz/wp-content/1-2012-Kostitsyna.pdf>.

Energetický dialog lze rozčlenit do následujících třech skupin:

- Skupina pro energetickou účinnost – v rámci této skupiny se podařilo dosáhnout zatím největších úspěchů; oblasti zájmu jsou hlavně úspory energií, obnovitelné zdroje.
- Skupina pro energetické strategie, prognózy a scénáře
- Skupina pro sledování vývoje energetických trhů – žádné pozitivní výsledky, vývoj značně omezen rozdílnou logikou smýšlení EU a RF.⁶¹

Roku 2009 obě strany podepsaly *Mechanismus včasného varování*, který má posilovat důvěru mezi oběma subjekty – jedná se o opatření, na jehož základě nemůže dojít k dalším neočekávaným „zastavením kohoutků“ (2007 Bělorusko, 2009 Ukrajina), jeden subjekt musí toho druhého vždy včas informovat, že dojde k přerušení dodávek produktu. V roce 2011 byl Mechanismus aktualizován a v jeho nové verzi se definuje i společná akce koordinátorů Energetického dialogu EU – Rusko zaměřené na překonání nouzové situace, zmírnění jejich důsledků a předcházení těmto situacím do budoucna.⁶²

Energetický dialog je neodmyslitelně spjat s pojmem „interdependence“ (vzájemná závislost). Dlouhodobý zájem EU tkví, jak už bylo několikrát zdůrazněno, ve spolehlivých a bezpečných energetických dodávkách z Ruska; Rusko je naopak závislé na peněžních tocích a investicích směřujících z EU, jelikož Unie představuje spolehlivého obchodního partnera.

Z konceptu vzájemné závislosti lze odvodit, že evropská závislost na dovozu z Ruska je vyvážena ruskou závislostí na finančních příjmech z vývozu těchto komodit. Pojem „energetická bezpečnost“ chápe jiným způsobem dovozce energetických surovin a jiným exportér. Pro exportéra (tedy pro Rusko) je nejdůležitější zabezpečení bezpečných dodávek surovin a udržení pravidelné poptávky po jeho surovinách. Pro příjemce (v našem případě EU jako celek

⁶¹ TICHÝ, L. Rozpory v energetických vztazích EU-Rusko. In *Revuepolitika.cz* [online]. © Centrum pro studium demokracie a kultury 2009-2013, 08. 12. 2010 [cit. 2013-01-30]. ISSN: 1803-8468. Dostupné z WWW: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1390/rozpory-v-energetickych-vztazich-eu-rusko>>.

⁶² TICHÝ, L.: Pár slov o energetických vztazích EU – Rusko. In TICHÝ, L., et.al. *Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací: partnerství nebo rivalita?* Praha : Metropolitní univerzita Praha, 2012. s. 6 - 7. ISBN 978-80-86855-84-4.

anebo jednotlivé státy EU) je nejdůležitější zmenšování závislosti, a tedy větší diverzifikace surovinových dodávek, zejména zemního plynu.⁶³

V roce 2009 byla EU nucena dovážet přes 82% ropy a 60% zemního plynu z jiných zemí. Ruská ropa tvoří 30% a ruský zemní plyn dokonce 50% z celkového importu. Z těchto čísel je jasně čitelné, že obavy EU o naprosté surovinové závislosti na Rusku jsou vcelku oprávněné. Nicméně tato závislost platí i naopak. Státní kasa RF se plní zejména díky exportu. 64% veškerého vývozu z Ruska tvoří právě ropa a zemní plyn. 60% celkového vývozu ropy putuje přímo do EU, u zemního plynu se jedná dokonce o neuvěřitelných 90% z celkového vývozu. Příjmy z exportu plynu a ropy tvořily v roce 2011 cca 11% celkového ruského HDP.⁶⁴

Podle Lukáše Tichého⁶⁵ se jedná o nerovnoměrnou vzájemnou závislost neboli asymetrickou interdependenci, ve které je Rusko v mírné nevýhodě. V případě zastavení dodávek energií, by Evropa (při nejmenším průmyslově a ekonomicky vyspělé evropské státy) byla schopna do jisté míry fungovat za pomoci alternativních zdrojů anebo by se přeorientovala na jiné dodavatele. Ruská federace by jen stěží hledala tak velkého a spolehlivého odběratele jakým je EU a nebyla by schopná své ušlé zisky ničím nahradit, což by se výrazně promítlo ve státní kase.

Podle Michaela Romancova⁶⁶ využívá Rusko svůj energetický potenciál spíše v domácí dimenzi nežli v zahraničně-politických sférách, protože „míra účinnosti tohoto [energetického] nástroje v zahraničně-politických a bezpečnostních vztazích je podobná, jako ruská (ne)schopnost ovlivňovat vývoj světových cen. Jdou-li světové ceny energosurovin nahoru – je na tom ruský státní rozpočet dobře (a naopak).“

⁶³ KUCHYŇKOVÁ, P. *Vývoj vztahů Ruské federace a Evropské unie v kontextu problematiky energetické bezpečnosti*. Brno, 2010. s. 14-18. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií. Vedoucí disertační práce Petr Suchý.

⁶⁴ TICHÝ, L. Rozpory v energetických vztazích EU-Rusko. In *Revuepolitika.cz* [online]. © Centrum pro studium demokracie a kultury 2009-2013, 08. 12. 2010 [cit. 2013-01-30]. ISSN: 1803-8468. Dostupné z WWW: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1390/rozpory-v-energetickych-vztazich-eu-rusko>>.

⁶⁵ TICHÝ, L. Rozpory v energetických vztazích EU-Rusko. In *Revuepolitika.cz* [online]. © Centrum pro studium demokracie a kultury 2009-2013, 08. 12. 2010 [cit. 2013-01-30]. ISSN: 1803-8468. Dostupné z WWW: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1390/rozpory-v-energetickych-vztazich-eu-rusko>>.

⁶⁶ ROMANCOV, M. Ruské užívání energetiky jako politického nástroje – fikce nebo realita? In TICHÝ, L., et al. *Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací: partnerství nebo rivalita?* Praha : Metropolitní univerzita Praha, 2012. s. 73-84. ISBN 978-80-86855-84-4.

Ruská ekonomika je nepřímou závislá na vývoji cen ropy a zemního plynu, a tudíž by si vláda i šéfové Gazpromu přáli, aby ceny ropy neklesly pod 150 dolarů za barel, ale na její výši nemají žádný vliv. Cena této komodity je velice pohyblivá a závisí na stavu celkové světové ekonomiky. Na počátku Putinovy vlády (rok 1999) se cena ropy pohybovala okolo 20 – 30 dolarů za barel, na jejím konci se již cena vyšplhala na 140 – 150 dolarů za barel. Koncem roku 2008, po celosvětové ekonomické recesi, se cena ropy opět propadla na cca 70 dolarů za barel. Z čehož plyne, že během Putinovy vlády se státní pokladna plnila zejména z energetického obchodu. Kremelská vláda prozíravě ukládala část výnosů do státního rezervního fondu, a tak se pojistila na „horší časy“.⁶⁷

Dnešní ekonomická situace průměrného Rusa (viz přílohu VII) je mnohonásobně lepší než tomu bylo v dobách SSSR či v 90. letech, která se nesla v duchu ekonomických kolapsů spojených s privatizací. Zvyšující se kupní síla Rusů nepřímou závisí právě na příjmech z energetických transakcí. Právě díky nim, byl stát schopen zavést řádné vyplácení mezd, důchodů a dalších sociálních dávek.⁶⁸

Význam energetického potenciálu uvnitř Ruské federace je samozřejmě nezpochybnitelný, ale bylo by nesprávné tvrdit, že se Kreml nesnaží zasahovat do světové politiky prostřednictvím svých mocných nástrojů – energetických surovin.

Doktorant Metropolitní univerzity v Praze a expert na Rusko Lukáš Tichý naopak tvrdí, že „obrovská ložiska ropy, zemního plynu i uhlí hrají významnou roli nejen v ekonomické dimenzi Ruské federace, ale často se tyto suroviny stávají hlavním politickým nástrojem a slouží k vynucování ústupků na druhém státu. Motivem k využívání „energetické zbraně“ ze strany Ruska je zejména vidina zisku výhodnějších cenových nabídek ze stran druhých států, nadvláda nad produktovody druhých zemí a omezení autonomie a zahraniční politiky sousedních států. Dalším hnacím motorem ruské energetické politiky je například vynucování ekonomických ústupků (Gazprom si podmínil ukončení

⁶⁷ VEBER, V. Renaissance ruských velmocenských aspirací. Ruská ekonomika mocná, i nemocná. In ŠVANKMAJER, M., VEBER, V., SLÁDEK, Z., et. al. *Dějiny Ruska*. VI. Vydání. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010. s. 511-514. ISBN: 978-80-7422-026-5.

⁶⁸ ROMANCOV, M. Ruské užívání energetiky jako politického nástroje – fikce nebo realita? In TICHÝ, L., et. al. *Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací: partnerství nebo rivalita?* Praha : Metropolitní univerzita Praha, 2012. s. 73-84. ISBN 978-80-86855-84-4.

energetické krize v roce 2007 tím, že vyžadoval podíl v běloruské síti plynovodů Beltransgaz).⁶⁹

Ruské chování je logické vzhledem k permanentně se zvyšující světové poptávce po energosurovinách a ruskému surovinovému bohatství. Každý stát by chtěl maximalizovat zisky vedoucí z jeho vlastních silných stránek, kterými ruské energetické zdroje dozajista jsou. Střední Evropa je na základě předchozích zkušeností se SSSR logicky znepokojena ruským diktátem v energetické dimenzi, ale je potřeba si uvědomit, že současné Rusko obchoduje na základě (vcelku) standardních smluv, které jsou ovlivněny přirozeným vývojem cen, nikoliv na základě policko-ideologických spříznění.⁷⁰

Od roku 2000 se ruská energetická politika zaměřuje především na hájení vlastních zájmů. Všechny zásadní principy a úkoly byly zformulovány v srpnu 2003 v dokumentu *Strategie rozvoje energetické politiky Ruské federace do roku 2020*, který roku 2009 nahradila *Energetická strategie Ruska na období do roku 2030*. Strategie obsahují směry domácí i zahraniční politiky. Energetická politika a bezpečnost jsou součástí národní bezpečnosti Ruska.⁷¹

Mezi cíle ruské energetické diplomacie patří:

- zabezpečení energetické politiky (bezpečnost je jeden z mála společných cílů EU a RF);
- prosazování národních zájmů na poli světových energetických trhů, jejich předvídatelnost a stabilní rozvoj;
- zajištění integrace Ruské federace do světového energetického prostoru;
- větší diverzifikace odběratelů i komoditního složení - Rusko se začíná stále více orientovat na východ, kde nachází nové významné odběratele (Čína, Jižní Korea, Japonsko, Indie). Dlouhodobým ruským zájmem je

⁶⁹ TICHÝ, L. Ruská energetická politika a (ne)bezpečnost EU. In *Asociace pro mezinárodní otázky* [online]. © 2013 Asociace pro mezinárodní otázky, 02. 06. 2009 [cit. 2013-02-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.amo.cz/publikace/ruska-energeticka-politika-a-nebezpecnost-eu.html>>.

⁷⁰ TICHÝ, L. Ruská energetická politika a (ne)bezpečnost EU. In *Asociace pro mezinárodní otázky* [online]. © 2013 Asociace pro mezinárodní otázky, 02.06.2009 [cit. 2013-02-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.amo.cz/publikace/ruska-energeticka-politika-a-nebezpecnost-eu.html>>.

⁷¹ KOSTITSYNA, K. Energetický dialog aneb rozpory v energetických vztazích EU a Rusko. *Současná Evropa*. [online]. 2012, 01/2012, 149-163 [2013-01-31]. Dostupné z WWW: <http://ces.vse.cz/wp-content/1-2012-Kostitsyna.pdf>.

snížit tranzitní závislost na Ukrajině a Bělorusku vybudováním plynovodů Nord Stream a South Stream;

- upevnění ruských energetických společností v zahraničí.⁷²

Základním cílem ruské energetické politiky je tedy zajištění národní bezpečnosti. Lze tedy předpokládat, že Rusko použije svou energetickou převahu jako zbraň k odvrácení jakýchkoliv hrozeb a nebezpečí. V současné době lze ruskou energetickou politiku charakterizovat prostřednictvím dvou faktorů, které si do jisté míry odporují:

1. *Ekonomický faktor* – snaha o maximalizaci zisků; hlavním nástrojem je monopol Gazprom (podrobněji viz následující kapitolu). Pro Rusko je žádoucí rozvoj partnerství s EU, a proto se prezentuje jako stabilní a spolehlivý dodavatel.
2. *Politický faktor* – v rámci politické scény získává energetika bezpečnostně strategický význam. Rusko bude dle *Strategie* využívat své energetické zdroje nejen za účelem růstu ekonomiky, ale také k upevnění svého mocenského postavení v zahraničí. Energetika je v Rusku vnímána jako nástroj obnovy moci a prostředek obrany suverenity, což je neslučitelné s představami EU.⁷³

Navzdory snahám Ruska o větší orientaci na východ, zůstává největším odběratelem ruských surovin stále EU. Realizace projektů *Nord Stream* a *South Stream* spolupráci mezi Unií a federací ještě více prohlubují. Je ale nutné upozornit na fakt, že státy sedmadvacítky nevyužívají jednotnou energetickou politiku vůči RF, a tudíž se jednotlivé projekty některým evropským státům vyplatí a jiné naopak připraví o výsostný status „tranzitní země“. Je tedy logické, že názory na nově vznikající plynovody jsou napříč Evropou rozporuplné.

⁷² TICHÝ, L. Ruská energetická politika a (ne)bezpečnost EU. In *Asociace pro mezinárodní otázky* [online]. © 2013 Asociace pro mezinárodní otázky, 02. 06. 2009 [cit. 2013-02-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.amo.cz/publikace/ruska-energeticka-politika-a-nebezpecnost-eu.html>>.

⁷³ TICHÝ, L. Rozpory v energetických vztazích EU – Rusko. In *Revue politika* [online] © Centrum pro studium demokracie a kultury 2009-2013, 8. 12. 2010 [cit. 2013-02-04]. Dostupné z WWW: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1390/rozpory-v-energetickych-vztazich-eu-rusko>>.

Vyspělejší ekonomiky EU (hlavně Německo, Francie) hájí především své národní zájmy před zájmy celé Unie, neberou ohled na to, jaký vliv bude mít jejich rozhodování na celkovou jednotu Unie a jaké následky má tato politika pro státy usilující o členství v EU. Tato skutečnost je pro Evropskou unii nežádoucí, její názorová nejednotnost výrazně oslabuje celkovou pozici Evropy.⁷⁴

Vztahy RF a EU z hlediska energetické bezpečnosti důležitým způsobem ovlivňuje i způsob střetávání zájmů obou aktérů v postsovětském prostoru, který má v ruské zahraničněpolitické doktríně klíčové místo. Rusko se pokouší posilovat svůj potenciál, který mu umožňuje ovlivňovat vytváření nových vazeb spolupráce mezi EU a dalšími státy v tomto prostoru. Důležitou pozici má v těchto úvahách Ukrajina nejen jako tranzitní země, přes kterou v současnosti proudí do střední Evropy velká část exportu ruského zemního plynu, ale také jako stát, který se ze zahraničněpolitického hlediska po celé období od rozpadu SSSR nacházel v určitém průsečíku snah o přiblížení procesu evropské integrace a zároveň existujících úzkých, především politicko-ekonomických vazeb k Rusku.⁷⁵

6.1 Energetické spory mezi Ruskem a Ukrajinou a jejich dopady na EU

Ukrajina, ačkoliv není součástí EU, hraje významnou roli v dodávkách ropy a plynu do Evropy. Jejím územím prochází nejdelší ropovod na světě – Družba, kterým donedávna proudila zhruba polovina celkového množství ruské ropy pro západní Evropu. Další významné plynovody protínající Ukrajinu jsou Progres, Sojuz a Bratrství.

Ukrajina, prozápadně orientovaný stát, desítky let disponovala privilegiem tranzitní země. Díky své geografické poloze dosáhla Ukrajina

⁷⁴ HODAČ, J., STREJČEK, P. *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita Mezinárodní politologický ústav, 2008. s. 129. ISBN 978-80-210-4721-1.

⁷⁵ KUCHYŇKOVÁ, P. *Vývoj vztahů Ruské federace a Evropské unie v kontextu problematiky energetické bezpečnosti*. Brno, 2010. s. 19-20. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií. Vedoucí disertační práce Petr Suchý.

v minulosti řady výhodných dohod s Ruskem – Rusko zvyšovalo ceny ropy pro postsovětské republiky, ale Ukrajiny se to netýkalo apod. Nicméně ukrajinská vláda byla nemalým ruským dlužníkem a dluh neustále narůstal. Ruský Gazprom se opakovaně, ale bez výsledků snažil vstoupit do ukrajinské distribuční sítě, a tím si vykompenzovat dlužnou částku, která přesahovala 1,4 mld. USD. Roku 2001 se nakonec premiéři obou zemí Kasjanov a Kinach dohodli na splátkovém kalendáři ve výhledu 12 let.⁷⁶

Rusko, v rámci snah o diverzifikaci, uvedlo do provozu plynovod Jamal, který obchází ukrajinské území. Od roku 1997 jím proudí suroviny do Německa a od roku 1999 vede plyn i do Běloruska a Polska. Tímto aktem Ukrajina ztratila své monopolní postavení tranzitní země a spolu s tím přišla i o mnohamilionové částky. Na přelomu roku 2005 – 2006 byl na Ukrajině nastolen výrazný protiruský směr a země se ucházela o vstup do NATO a EU. V té době nakupovaly státy západní Evropy plyn za cenu 230 USD za 1 000 m³, kdežto cena pro ukrajinské odběratele byla dle původní smlouvy téměř čtyřikrát nižší.⁷⁷

Vzhledem k ukrajinskému odklonu od Ruska, prohlásilo vedení Gazpromu, že protekční ceny pro Ukrajinu nejsou dále realizovatelné a podalo návrh o nové smlouvě s novými (vyššími) cenami pro Ukrajinu. Šéf Gazpromu Alexej Miller na tiskové konferenci uvedl, „že pokud Ukrajina v nejbližších hodinách smlouvu nepodepíše, tak Ruská federace zcela uzavře přísun plynu ukrajinským zákazníkům.“ Při jednáních o podpisu smlouvy bylo využito tzv. salámové taktiky, která je v diplomacii celkem běžným jevem.⁷⁸

Tímto aktem byly bezprostředně ohroženy dodávky plynu do států západní Evropy, které hájily své vlastní zájmy a tlačily tak Kyjev k podpisu nevýhodné a do jisté míry sporné smlouvy (původní smlouva uzavřená v roce 2003 měla platnost 10let). Díky nátlaku ze strany Evropy i Ruska ukrajinská vláda podlehla a spor byl ukončen ve prospěch Federace.⁷⁹

⁷⁶ TICHÝ, L. Limity a perspektivy energetických vztahů mezi EU a Ruskem. In *Asociace pro mezinárodní otázky* [online]. 11. 08. 2009, [cit. 2013-02-28]. Dostupné z WWW:<<http://www.amo.cz/publikace/limity-a-perspektivy-energetickych-vztahu-mezi-eu-a-ruskem-.html>>.

⁷⁷ HODAČ, J., STREJČEK, P. *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno : Masarykova univerzita Mezinárodní politologický ústav, 2008. s. 124-125. ISBN 978-80-210-4721-1.

⁷⁸ Hospodářské noviny. *Válka o plyn se stupňuje*. 31. prosinec 2005. s. 7.

⁷⁹ Hospodářské noviny. *Moskva a Kyjev dohodly kompromis*. 5. ledna 2006. s. 6.

Mimo jiné poukazuje tento spor na ukrajinskou bezmoc oproti silnému slovu Kremlu. Ačkoliv je Ukrajina demokratickou zemí, tak dostala od Vladimira Putina jasně najevo, že má k samostatnosti velmi daleko. Jak již bylo řečeno, problémy mezi Ukrajinou a Ruskem vnesly nepokoj i do Evropy, spor byl značně mediálně vyhrocen a evropská nelibost vůči Rusku a strach z energetické závislosti se ještě zdvojnásobily. Je ale nutné podotknout, že dodávky do Evropy ve skutečnosti zastaveny nebyly – byla to Ukrajina, která nelegálně odebírala plyn určený západním státům, a tím ohrozila dodávky plynu do Evropy, nikoliv Rusko.⁸⁰

⁸⁰ HODAČ, J., STREJČEK, P. *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno : Masarykova univerzita Mezinárodní politologický ústav, 2008. s. 126-129. ISBN 978-80-210-4721-1.

7 Ruští energetičtí giganti

7.1 JUKOS

Společnost JUKOS vznikla v roce 1993 spojením sibiřské těžařské společnosti Juganskneftėgas s rafineriemi KuibyševneftėOrgsintez. K privatizaci JUKOSu došlo mezi léty 1995 a 1996, protože vykazoval stále větší ztráty pod státním vedením. Společnost se stala první ruskou ropnou společností, která byla zbavena státního dohledu. Kvalitní management firmy a její „prozápadní“ ladění učinily z JUKOSu dynamicky se rozvíjející firmu s obrovskými zisky. *„V roce 2003 JUKOS denně produkoval 1,6 miliónů barelů ropy, což představovalo téměř 20 procent celkové ruské ropné produkce. Ročně prodal JUKOS více než 590 miliónů barelů ropy a jen v roce 2003 vykázal nárůst těžby větší než 16 procent.“*⁸¹

Akcie JUKOSu se začaly prodávat na světových burzách a vykazovaly stabilní růst; společnost se stala největší ruskou nestátní firmou. Michail Chodorkovský, majitel 44% akciového podílu, se stal nejbohatším Rusem na světě a započal vstupovat do politiky, čímž pobouřil Putina, který byl proti angažování se ruských oligarchů ve státních záležitostech. V červenci 2003 byl zatčen Platon Lebeděv, jeden z hlavních manažerů a akcionářů JUKOSu a čelil obvinění ze zpronevěry. Den na to byli k výsledku předvoláni i Michail Chodorkovský a jeho kolega Leonid Něvzlin, načež byl Chodorkovský obviněn z neplacení daní, zpronevěry a nezákonného chování během privatizace v 90. letech. Opozice proti jejich stíhání protestovala, podle nich se jednalo o politicky vykonstruovaný proces. Chodorkovský údajně plánoval, že v rámci prohlubování spolupráce s Asií (hl. Čínou a Japonskem) vybuduje soukromý ropovod, čímž by narušil státní monopol. Chodorkovský byl několikrát důrazně upozorněn, že jeho chování narušuje integritu státní kremelské politiky. Nicméně podnikatel své aktivity považoval za čistě obchodní, kritiku ze strany vlády odmítal, ba dokonce si troufl nařknout Kreml z korupce, otevřeně podpořil opoziční strany, financoval Putinovy odpůrce apod. Lze tedy předpokládat, že

⁸¹ Biography. *About Yukos* [on line]. [cit. 2013-02-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.khodorkovsky.com/biography/yukos/>>.

skutečné důvody zákroku ruských politiků proti JUKOSu měly politicko-strategický charakter.

25. října 2003 byl Michail Chodorkovský zatčen za velmi dramatických okolností, proces neunikl obrovskému mediálnímu zájmu. Čtyři dny po zatčení byly zmrazeny jeho akciové podíly ve firmě a Chodorkovský byl nucen rezignovat na post vrchního ředitele JUKOSu. Vláda požadovala od JUKOSu několika miliardové pohledávky, společnost se rychle dostala do recese a akcionáři rozhodly o jejím částečném prodeji, resp. o prodeji bývalé společnosti Juganskněftgaz. O rok později byla vydražena i tato společnost a byla prodána tehdy neznámé společnosti Bajkalfinansgroup. Podstatou celé akce s odprodejem akcií je fakt, že státní společnost Rosněft koupila pár dní na to celou společnost Bajkalfinansgroup, a tím v podstatě oklikou zpátky získala dříve zprivatizovaný JUKOS. Zákrok státních úřadů proti JUKOSu je typickým příkladem pochybných a nespravedlivých praktik prováděných Kremlem a některými bankami, které se ochotně účastnily likvidaci JUKOSu.⁸²

Putinovou prioritou je podporovat takové struktury, které mohou učinit z Ruska světovou velmoc. Posilování významu energetiky vyžaduje vhodnou strategii a cílenou politiku, ale i vnitřní homogenitu a sjednocenost uvnitř sektoru.⁸³

Elektronický portál Economict.com uvádí: „Začala panovat vážná obava, že se energetický sektor začíná vymaňovat ze státní kontroly a znovuznárodnění JUKOSu bylo jednou z cest, jak tento trend zarazit.“⁸⁴

7.2 Gazprom

Gazprom je státní akciová společnost se sídlem v Moskvě zaměřující se na těžbu a distribuci zemního plynu a ropy. Nadpoloviční většina akcií (50,01%)

⁸² HODAČ, J., STREJČEK, P. *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita Mezinárodní politologický ústav, 2008. s. 50 - 54. ISBN 978-80-210-4721-1.

⁸³ HODAČ, J., STREJČEK, P. *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita Mezinárodní politologický ústav, 2008. s. 50 - 54. ISBN 978-80-210-4721-1.

⁸⁴ ECONOMIST.COM: *Crime and Punishment* [on line]. © The Economist Newspaper Limited 2013. [cit. 2013-02-20]. Dostupné z WWW: <http://www.economist.com/node/3981566.?story_id=E1_PJRTVGG>.

náleží ruskému státu, 11% je v držení The Bank of New York a zbylých 38,9% připadá řadě „menších“ akcionářů.

Gazprom je největší světový producent zemního plynu přesto, že exploatace nejdůležitějšího známého plynového pole Štokman (viz přílohu VIII) postupuje velmi pomalu. Cílem plynářského obra je zejména utužení své pozice ve světě. Dosáhnout toho míní díky novým trhům, diversifikaci obchodních aktivit a zabezpečením dodávek svým spotřebitelům. Mezi nejvýznamnější projekty Gazpromu bychom mohli mimo jiné v současnosti zahrnout například Sachalin 2 (viz přílohu IX), plynovod Štokman, Nord Stream, South Stream a systém plynovodů na Dálném východě pro export do Číny.⁸⁵

Český velvyslanec pro energetickou bezpečnost Václav Bartůšek se v rozhlasě Čro v červenci 2009 vyjádřil k problematice Sachalinu 2 takto: *„Rusové letos na jaře otevřeli svůj vůbec první terminál na zkapaňování zemního plynu na Sachalinu, projekt Sachalin 2. Tady by se slušelo říct, že ten terminál nepostavili oni, ale postavila ho firma, firma Shell s Japonci, a byl jim víceméně ukraden, nebo teda vyvlastněn, před dvěma lety. Na jednu stranu tam zcela jistě pustí zahraniční kapitál a technologii, na druhou stranu si nikdo ze zahraničních investorů zřejmě nemůže být tak jistý, minimálně tak jistý, jako si může být investor do západních ekonomik.“*

Mimo to se plynářský gigant neustále rozpíná do všech společenských sfér. Ovládl i původně nezávislou televizi NTV, podřídil si společnost, která ovládala dodávky do zemí SNS, nakoupil akcie jiných plynářských firem (např. NK Rosněft, JUKOS apod.). To vše s dohledem Putinovi vlády.⁸⁶

Gazprom dodává plyn zejména do střední a východní Evropy a do bývalých sovětských republik. Je to největší kalibr Kremlu při mezinárodních jednáních. Ještě v roce 2002 si Moskva zahrávala s myšlenkou o alespoň částečné transformaci Gazpromu, ale Putin již o rok později prohlásil, že nehodlá narušovat jeho celistvost. Od té doby Putin odmítá jakékoliv návrhy EU, které se týkají zrušení či omezení vývozního monopolu Gazpromu a projevuje vysokou neochotu vpustit EU na ruský energetický trh.

⁸⁵ LESHCHENKO, A. Vyhledky nového projektu ruského Gazpromu. *AS CPSSU Plzeň* [on line]. [cit. 2013-02-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/429-vyhledky-noveho-projektu-ruskeho-gazpromu.html>>.

⁸⁶ VEBER, V. Renesance ruských velmocenských aspirací. Rusko jako energetická velmoc. In ŠVANKMAJER, M., VEBER, V., SLÁDEK, Z., et. al. *Dějiny Ruska*. VI. Vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. s. 514-516. ISBN 978-80-7422-026-5.

Šéfem plynárenského koncernu je již od roku 2001 Alexej Miller, bývalý politik, který neměl nic společného s energetikou až do doby, kdy se do čela RF postavil Vladimir Putin. Tito dva mocní muži a přátelé udělali z Gazpromu továrnu na peníze plně oddanou Kremlu. Zavádějící je i fakt, že předsedou správní rady Gazpromu a zároveň prvním vicepremierem vlády RF byl do roku 2008 Dmitrij Medvěděv, který se stal následně třetím prezidentem „demokratického“ Ruska.⁸⁷

V roce 2004 koupil Gazprom státní ropnou společnost Rosněft. O rok později získalo vedení Gazpromu skoro 73% akcií ropné společnosti Sibněft (5. největší producent ropy v RF). Tímto aktem se dostalo pod státní kontrolu téměř 30% veškeré těžby a objem kontrolované těžby se neustále zvyšuje. V dnešní době je Gazprom největším ruským podnikem, zaměstnává 400 tisíc zaměstnanců, významně se podílí na tvorbě ruského HDP, je největším plynárenským podnikem na světě a ovládá téměř 1/5 světových zásob zemního plynu. V roce 2006 se stal podle časopisu Forbes 53. největším podnikem na světě a 10. největším světovým podnikem, zabývajícím se těžbou ropy a zemního plynu.⁸⁸

Současným zájmem Gazpromu, potažmo ruské vlády, je rozšiřování vlivu na největší světové trhy (USA, Čína) a utužování pozice v EU. V Evropě chce Gazprom prosazovat svůj vliv prostřednictvím dlouhodobých smluv ohledně plynovodu Nord Stream a nově budovaných plynovodů.

⁸⁷ VEBER, V. Renaissance ruských velmocenských aspirací. Rusko jako energetická velmoc. In ŠVANKMAJER, M., VEBER, V., SLÁDEK, Z., et. al. *Dějiny Ruska*. VI. Vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2010. s. 514-516. ISBN 978-80-7422-026-5.

⁸⁸ KALÓ, O. Politika Gazpromu v Evropské unii. In TICHÝ, L., et. al. *Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací: partnerství nebo rivalita?* Praha : Metropolitní univerzita Praha, 2012. s. 60-64. ISBN 978-80-86855-84-4.

8 Vybrané plynovody a ropovody

8.1 Nord Stream

Plynovod Nord Stream je zatím nejmladším a do konce dotaženým projektem. První větev plynovodu byla uvedena do provozu v listopadu 2011, druhá o rok později. Plynovod je společným úspěchem dvou významných politiků, a to prezidenta Vladimira Putina (ačkoliv u spuštění stál již jeho nástupce Dmitrij Medvěděv) a německé kancléřky Angely Merkelové. Nord Stream vede ruský plyn po dně Baltského moře přímo do východní části severního Německa; konkrétně do přístavu Greifswald. Podpisem o výstavbě plynovodu z roku 2005 se v Evropě rozpoutal rozruch, neboť obchází středoevropské státy.⁸⁹

Na případě projektu Nord Stream se dá nejlépe poukázat na fakt, že mocnosti EU a zároveň hlavní odběratelé ruského plynu (Německo, Francie) staví své národní zájmy nad zájmy celé Unie. Uzavírají s Ruskem bilaterální smlouvy, které jsou pro ně výhodné a neohlížejí se na ostatní státy EU. Z pohledu Unie je tento projekt tedy spíše nevýhodný. Na druhou stranu Rusko dosáhlo jednoho ze svých cílů, a to diverzifikace tranzitních cest do Evropy a zároveň se zmenšila jejich závislost na dopravě přes Bělorusko a Polsko.

8.2 South Stream

Projekt se zaměřuje na posílení evropské energetické bezpečnosti. Jedná se o klíčový projekt v diverzifikaci dodávek plynu do Evropy, a tudíž je prospěšný zejména pro Rusko. „Jižní proud“ bude napojen na již existující „Blue Stream“. Plyn má být veden po dně Černého moře do Rakouska přes Bulharsko, Srbsko a Maďarsko. Celková délka se odhaduje na 900 km.⁹⁰

Tento ruský plynovod, který má přivést plyn až do střední Evropy je jasným geopolitickým kalkulem. Rusko začalo okamžitě vyjednávat s Tureckem o

⁸⁹ LESCHENKO, A. Vyhledky nového projektu ruského Gazpromu. *AS CPSSU Plzeň* [on line]. [cit. 2013-02-21]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/429-vyhledky-noveho-projektu-ruskeho-gazpromu.html>>.

⁹⁰ GAZPROM.COM. *South Stream*. 27. 3. 2013 [on line]. [cit 2013-03-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/south-stream/>>.

přístupu do jejich vod v rámci budování plynovodu a také povolení získalo. Nicméně Turecko přislíbilo to samé i EU, která chce ve stejné oblasti budovat konkurenční plynovod Nabucco, ten ale zatím nemá konkrétní podobu (narozdíl od South Streamu).⁹¹

8.3 Oděsa – Brody – (Plock)

Jedná se opět o ruský diverzifikační projekt, který vede z ruské Oděsy do západoukrajinského města Brody. Ropovod měl být následně prodloužen do Polska (Plock) a měl se vyhnout úžinám Bosporu a Dardanely (stejný záměr má projekt pro transport ropy z přístavu Burgas do řecké Alexandropolis). Tato varianta získala oblibu i v rámci EU, nicméně po ovládnutí JUKOSU ruskými společnostmi funguje ropovod opačným směrem – vede ropu z Ukrajiny do Ruska.⁹²

8.4 Baltic Pipeline System - BPS 2

Projekt byl vybudován a je kontrolován ruskou státní společností Transněft. První větev byla spuštěna v březnu 2012 Vladimírem Putinem a druhá větev má být dokončena do roku 2013. Ropovod je dlouhý 1170 km, vede z města Unecha (poblíž hranice s Běloruskem) do města Ust-Luga ležícím ve Finském zálivu. Na projektu se začalo intenzivně pracovat po surovinové krizi v Bělorusku roku 2007 a hlavním záměrem je opět snížení závislosti na tranzitních zemích bývalého sovětského bloku.⁹³

⁹¹ HODAČ, J., STREJČEK, P. Vztah Ruské federace a vybraných zemí bývalého východního bloku. Česká republika. In *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita Mezinárodní politologický ústav, 2008. s. 298. ISBN 978-80-210-4721-1.

⁹² KUCHYŇKOVÁ, P. *Vývoj vztahů Ruské federace a Evropské unie v kontextu problematiky energetické bezpečnosti*. Brno, 2010. s. 109-110. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií. Vedoucí disertační práce Petr Suchý.

⁹³ HYDROCARBONS-TECHNOLOGY. *Baltic Pipeline System-2, Russian Federation* [on line]. © 2012-2013 [cit. 2013-03-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.hydrocarbons-technology.com/projects/baltic-pipeline-system2/>>.

9 Odlišné cíle energetické politiky EU a Ruska

První odchylku sledujeme v organizaci a legislativním ukotvení energetické politiky. EU vyžaduje sblížení právních předpisů Ruska s unijním rádem a inkorporaci evropských regulačních předpisů pro energetiku (liberalizace trhu, úplný přístup k ruské tranzitní soustavě). Cílem EU je tedy vytvoření liberalizovaného trhu, ke kterému budou mít všichni stejný přístup. Ruské cíle jsou pochopitelně odlišné. Kreml se pomocí dialogu snaží získat vyšší zisky z vývozu a zachovat naprostou suverenitu a samostatnost v rozhodování a nakládání se surovinovým sektorem.⁹⁴

Další důležité odlišnosti shledáváme v nerovnosti přístupu k energetickému trhu. EU vyžaduje rovnost (Dohoda o energetické chartě), to ale Rusko zcela odmítá z obav o ohrožení národní energetické bezpečnosti. Je logické, že Rusko nechce vpustit zahraniční investory na svůj energetický trh, vláda se naopak snaží v sektoru získat neomezený monopol.⁹⁵

Problémy vzniklé s plynovou krizí z roku 2009 donutily Evropský parlament a Radu EU vydat nařízení, které má sjednotit evropský trh a zajistit přístup všech spotřebitelů v EU k dodávkám plynu. Tato nařízení mají zmírnit dopady potencionálních krizí a mají zajistit možnost přepravy plynu v plynovodech obousměrně. Rusku se opatření nelíbí z toho důvodu, že ohrožuje postavení Gazpromu, neboť se objeví nové tranzitní cesty. Ze stran EU je zase slyšet kritika dlouhodobých kontraktů na dodávky zemního plynu ze stran Gazpromu, který s EU uzavírá většinou dohody až na 25 let, které postrádají jakoukoli pružnost. Podle Unie takovéto smlouvy poškozují spotřebitele a snižují energetickou bezpečnost.⁹⁶

⁹⁴TICHÝ, L. Rozpory v energetických vztazích EU-Rusko. In *Revuepolitika.cz* [online]. © Centrum pro studium demokracie a kultury 2009-2013, 08. 12. 2010 [cit. 2013-01-30]. ISSN: 1803-8468. Dostupné z WWW: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1390/rozpory-v-energetickych-vztazich-eu-rusko>>.

⁹⁵TICHÝ, L. Ruská energetická politika a (ne)bezpečnost EU. In *Asociace pro mezinárodní otázky* [online]. © 2013 Asociace pro mezinárodní otázky, 02.06.2009 [cit. 2013-02-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.amo.cz/publikace/ruska-energeticka-politika-a-nebezpecnost-eu.html>>.

⁹⁶TICHÝ, L. Rozpory v energetických vztazích EU-Rusko. In *Revuepolitika.cz* [online]. © Centrum pro studium demokracie a kultury 2009-2013, 08. 12. 2010 [cit. 2013-01-30]. ISSN: 1803-8468. Dostupné z WWW: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/1390/rozpory-v-energetickych-vztazich-eu-rusko>>.

10 Předpoklady budoucího vývoje energetického dialogu mezi EU a RF

V současnosti lze hovořit o vzájemné závislosti, která sice není symetrická, ale je stále výhodná pro oba dva subjekty. EU by měla dát jasně najevo, že nebude bránit ruským investicím za předpokladu, že ruské společnosti budou respektovat unijní pravidla. Rusko o této variantě nechce slyšet a stále odmítá přistoupit k podpisu Energetické charty, která je podle V. Putina znevýhodňuje. Rusové nevidí dostatečně logické důvody k otevření svého energetického průmyslu zahraničnímu kapitálu tak, jak to EU požaduje – byli by totiž jediní na světě, kdo se zbavuje kontroly nad tak strategickými zásobami.⁹⁷

Vzhledem ke ztenčujícím se zásobám ropy lze předpokládat, že poptávku po ní bude stále těžší uspokojit a z toho plyne, že ceny komodity porostou. Ceny zemního plynu se odvíjí od cen ropy a navíc se očekává, že poroste i jeho význam, protože se jedná o tzv. „zelenou“ energetickou surovinu s velkým potenciálem. Z toho plyne, že důležitost ruských surovin ještě vzroste a s ní se prohloubí i závislost EU - RF a naopak. Na druhou stranu lze předpokládat, že Rusko získá další významné odběratele například v Číně či Japonsku, čímž EU ztratí svůj privilegovaný status nejdůležitějšího obchodního partnera.⁹⁸

Jak již bylo několikrát řečeno, Rusko úspěšně využívá své výhodné energetické postavení k politickým účelům a snaží se prostřednictvím energosurovin získat status velmoci a manipulovat s ostatními zeměmi. Evropská unie – největší obchodní partner Ruska tuto taktiku v podstatě podporuje, protože za více než 50 let se státy sedmadvacítky nebyly schopny domluvit na společné energetické politice. Evropské velmoci neberou ohledy na energetické zabezpečení států střední a východní Evropy a raději upřednostňují své zájmy, což podryvá celkovou autoritu EU.

Rusko je úspěšnější i v rámci diverzifikace odběratelů a tranzitních cest. Plynovod Nord Stream byl nedávno uveden do provozu, South Stream už získal konkrétní podobu a začíná se s budováním, kdežto evropské snahy o snížení

⁹⁷ BINHACK, P. Sporné otázky v energetických vztazích EU – RF. In TICHÝ, L., et. al. *Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací: partnerství nebo rivalita?* Praha : Metropolitní univerzita Praha, 2012. s. 123-124. ISBN 978-80-86855-84-4.

⁹⁸ HODAČ, J., STREJČEK, P. Vztah Ruské federace a vybraných zemí bývalého východního bloku. Česká republika. In *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita Mezinárodní politologický ústav, 2008. s. 293. ISBN 978-80-210-4721-1.

závislosti na Rusku zůstávají dlouho nenaplněné. Projekt Nabucco, který by měl přivádět středoasijský plyn přes Turecko do Rakouska je již dlouhá léta pouze ve stadiu plánování a nad jeho budoucností se vznáší mnoho otázek.⁹⁹

Jeffrey Mankoff¹⁰⁰ ve své zprávě *Eurasian Energy Security* shrnuje hlavní body ruské energetické politiky, které by mohly nepříznivě ovlivnit či dokonce ohrozit energetickou bezpečnost zemí EU (včetně ČR) do následujících skupin:

- 1) monopolizace ruského energetického sektoru;
- 2) ruské využívání energetických zdrojů jako nástroje zahraniční politiky;
- 3) snaha Ruska o diverzifikaci odběratelů energie;
- 4) vstup Ruska na nové energetické trhy druhých zemí.

⁹⁹ HODAČ, J., STREJČEK, P. Vztah Ruské federace a vybraných zemí bývalého východního bloku. Česká republika. In *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita Mezinárodní politologický ústav, 2008. s. 297-298. ISBN 978-80-210-4721-1.

¹⁰⁰ MANKOFF, J. *Eurasian Energy Security*. New York: Council on Foreign Relations, 2009. s. 7-11.

11 Vztahy České republiky a Ruské federace

Česká republika spadala po dlouhá desetiletí do sféry vlivu bývalého Sovětského svazu, což samozřejmě neblaze ovlivnilo veškeré postoje vůči nástupnickému Rusku a v podstatě se tato historie promítla i do celkových protiruských nálad, které zavládly bezprostředně po revoluci. Politicko-vojenská provázanost ČR se SSSR vzala za své při pádu Varšavské smlouvy, bylo nutné nadefinovat nové směřování vztahů obou subjektů. Od vstupu ČR do NATO (1999) a poté do EU (2004) jsou vztahy k Rusku založeny čistě jen na obchodu, ale ne vždy se dá hovořit o bezproblémové spolupráci.¹⁰¹

Navzdory tomu, že Václav Havel, někdejší český prezident a prezident RF Boris Jelcin podepsali smlouvu o přátelských vztazích a spolupráci, Česko se začalo již v 90. letech orientovat prozápadně. Počátkem 90. let byly vztahy mezi Ruskem a Českem vcelku chladné, a to zejména ze strany Česka. Jako první postkomunistická země zavedlo Česko vízovou povinnost vůči Rusku.¹⁰²

Nejzávažnějším problémem byla snaha ČR o vstup do NATO, což vyvolávalo neblahé odezvy ze strany Kremlu. Ruská politická scéna jen s nelibostí sledovala, jak se její bývalé satelitní země pomalu integrují do západních vojenských struktur. Na různých úrovních tam bylo možné vyslechnout někdy až hysterická kázání o zradě, které jsme se dopustili „spolčením s nepřítelem“. Dalším třecím bodem byl dluh Ruska vůči ČR, který v roce 2001 činil cca 3,7 mld. USD, a který se za dob premiérského úřadu Miloše Zemana záhadně „vytratil“.¹⁰³

České firmy se na ruském trhu netěší příliš velké popularitě. Naopak ruské firmy se prosazují na našem území mnohem úspěšněji a lze předpokládat, že v krátkém časovém horizontu se na tomto faktu nic nezmění. Podle mnohých odborníků Česká republika postrádá strategickou koncepci, která by určovala

¹⁰¹ CIBULKOVÁ, E. Česko-ruské vztahy v souvislosti s rozšiřováním Evropské unie. In *Mezinárodní vztahy* [on line]. 2002, roč. 37, č. 4 [cit 2013-02-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.mezinarodnivztahy.com/article/view/60>>.

¹⁰² ČT24: *Česko-ruské vztahy připomínají pohyb na houpacíce*. 8. 12. 2011 [on line]. [cit 2013-02-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/156205-cesko-ruske-vztahy-pripominaji-pohyb-na-houpacce/>>.

¹⁰³ HODÁČ, J., STREJČEK, P. Vztah Ruské federace a vybraných zemí bývalého východního bloku. Česká republika. In *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita Mezinárodní politologický ústav, 2008. s. 263. ISBN 978-80-210-4721-1.

směřování zahraniční politiky vůči Rusku, a tím sebe sama poškozují. Rusko představuje v dnešní době svérázného politicko-ekonomického aktéra s obrovským potenciálem. Ruský trh by mohl pro Česko představovat velké odbytiště produktů. Byla by tedy škoda, kdyby se ČR více nesnažila proniknout do ruských ekonomických sfér, ačkoliv Rusko pro Česko zdaleka nepředstavuje ústředního ekonomického partnera.¹⁰⁴

Na poli energetických vztahů spolu Česko a Rusko spolupracuje již od 60. let minulého století, kdy byl spuštěn provoz ropovodu Družba (ropa jím proudila do ropných rafinérií v Litvínově a Kralupech nad Vltavou). O distribuci ropy z Ruska vyjednávají společnosti Mezinárodní ropovody ČR (jediný přepravce ropy do ČR) spolu s ruskou společností Transněft. Plynovodní spolupráce byla zahájena roku 1967 uvedením plynovodu Bratrství do provozu. Produktovod se napojuje jižně od Brna (Lanžhot) na slovenskou větev koridoru. Majitelem tranzitní sítě byla firma Transgas, která po privatizaci (2001) přešla pod německou společnost RWE Gas.

Energetický dialog je stěžejním tématem mezi Ruskem a Českou republikou. Není neobvyklé, že se tato problematika diskutuje i při setkání prezidentů obou zemí. Prezident Vladimir Putin přiletěl do Prahy na oficiální návštěvu třináct let po Borisi Jelcinovi, a to 1. 3. 2006. Setkání obou prezidentů se neslo v přátelském duchu, mluvilo se rusky. Hlavním tématem bylo mimo jiné zvýšení bezpečnosti dodávek plynu a ropy. Bývalý český velvyslanec v Rusku Jaroslav Bašta charakterizuje vztahy mezi RF a ČR následovně: „*Můžeme konstatovat, že jsou (pozn. autora: vztahy) nejlepší od vzniku České republiky. Mají pozitivní tendenci, neexistují mezi námi negativní témata, což je velmi důležité*“.¹⁰⁵

O dva roky později (2008) prodělaly česko-ruské vztahy poměrně těžkou zkoušku, kterou vyvolala potencionální přítomnost amerického protiraketového radaru v Brdech. Rusko tento čin pojalo jako ohrožení jejich státní bezpečnosti a naznačilo, že pokud USA radar spustí, Rusko obrátí své rakety dlouhého doletu

¹⁰⁴ HODAČ, J., STREJČEK, P. Vztah Ruské federace a vybraných zemí bývalého východního bloku. Česká republika. In *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno: Masarykova univerzita Mezinárodní politologický ústav, 2008. s. 264. ISBN 978-80-210-4721-1.

¹⁰⁵ RYBÁŘ, J. Česko-ruské vztahy: Spory žádné, občas jiskry. In *iDNES.cz* [on line]. 28. 2. 2006, [cit. 27. 3. 2013]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/cesko-ruske-vztahy-spory-zadne-obcas-jiskry-fmn-/domaci.aspx?c=A060228_180856_domaci_miz>.

směrem k Čechám a Polsku. Nicméně přímé ohrožení Ruska nehrozí, Rusku se spíše nelíbí fakt, že by Spojené státy mohly snáze sledovat aktivity ruské armády a získat informace o strategických zbraňových systémech.¹⁰⁶

V současnosti lze česko-ruské vztahy považovat za nekonfliktní, ba dokonce přátelské, ale mezi oběma subjekty existuje velká asymetrická interdependence v rámci energetiky. Bilaterální energetické vztahy vykazují značnou míru nerovnosti, a to zejména v závislosti ČR na dovozu surovin (zejména ropy a zemního plynu) z Ruské federace. Tyto dodávky zajišťují téměř ¾ celkové spotřeby energie v Čechách. Nicméně vzhledem k českým zásobám uhlí, uranové rudy a celkově vyváženému energetickému mixu nám přímé ohrožení při zastavení dodávek surovin z Ruska nehrozí. Alternativu pro dodávku ropy představuje ropovod Ingolstadt-Kralupy-Litvínov (IKL), který přivádí ropu z Terstu. Ropovod je v provozu od roku 1995 a jeho spuštění znamenalo pro Čechy omezení závislosti na ruské ropě. Význam ropovodu IKL neustále roste oproti zastaralé Družbě.¹⁰⁷

Plynová závislost na Rusku se též zmenšila po roce 1997, kdy do Čech začal proudit plyn z Norska, který je sice dražší, ale díky němu ztratily ruské plynovody Sojuz a Bratrství své privilegované postavení.

V podstatě největší závislost hrozí ČR v oblasti jaderné energetiky, neboť Rusko zásobuje oba reaktory Temelínu a také se snaží získat tendr na dostavbu 3. a 4. reaktoru v jaderné elektrárně Temelín. Pokud se tomu tak stane, je téměř jisté, že ČR bude naprosto závislá na dodávkách jaderných energií z Federace.¹⁰⁸

Nežádoucí pro ČR jsou i nově vybudovaný plynovod Nord Stream a plánovaný South Stream, které Českou republiku obcházejí, a tím pádem nás připravují o privilegované postavení tranzitní země. Ruský plyn se těmito produktovody dostane k jejich hlavním odběratelům (Francie, Německo) i bez zapojení se Čech do transferu.¹⁰⁹

¹⁰⁶ KAUCKÝ, S. Proč Rusy dráždí americký radar v Brdech? In atm.cz [on line]. 26. 2. 2007, [cit. 27. 3. 2013]. Dostupné z WWW: <<http://www.atmonline.cz/analyzy/pro/rusko.htm>>.

¹⁰⁷ KEOHANE, O. R., MYE, J. *Power and Interdependence*. New York : Longman, 2001. s. 10-11.

¹⁰⁸ TICHÝ, L. Energetické vztahy mezi Českou republikou a Ruskou federací. In *Asociace pro mezinárodní otázky*. Research Papers, 2010. s. 9.

¹⁰⁹ PETERSEN, A. The Molotov-Ribbentrop Pipeline. Germany is aiding Russia's run around Central Europe. *Inflow The Wall Street Journal* [online]. 9. 10. 2009, [cit. 2013-03-15].

Na druhou stranu nejen ČR potažmo EU jsou závislé na Rusku. Jak již bylo řečeno, mezi EU a RF existuje vzájemná závislost. Jakým způsobem je tedy Rusko závislé na českém trhu? Při ztrátě přístupu na náš trh by Rusko ztratilo lukrativního odběratele, a tím pádem by snížilo objem svých dodávek a přišlo by tím o část zisků.¹¹⁰

Dostupné z WWW:

<<http://online.wsj.com/article/SB10001424052748703567204574499150087261242.html>>.

¹¹⁰ MÁLEK, T. Pohled Ruské federace na energetickou politiku. In:

PROROK, V., et. al. *Energetická bezpečnost – geopolitické souvislosti*, Praha: Vysoká škola mezinárodních a veřejných vztahů Praha 2008, s. 232–238.

Závěr

Bakalářská práce počáteční hypotézu spíše potvrdila, ačkoliv je přesný budoucí vývoj energetických vztahů mezi Evropskou unií a Ruskou federací těžko předvídatelný. Nicméně Rusku nelze odepřít jeho významné postavení na mezinárodní úrovni, kterého dosahuje právě díky svému přírodnímu bohatství – nerostným surovinám. Asymetrická interdependence mezi oběma subjekty ve svém důsledku působí jako zdroj moci Ruské federace na energetickou bezpečnost a způsobuje vyšší zranitelnost a citlivost Evropské unie.

Potvrdil se i fakt, že význam Ruska v rámci energetiky poroste, což je dáno především zvyšující se poptávkou po zemním plynu. Zda se bude paralelně prohlubovat i závislost EU není jisté, jelikož státy sedmadvacítka neustále hledají nové obchodní partnery, kteří by byli schopni spolehlivě zásobovat jednotlivé státy, a tím by podpořili energetickou diverzifikaci. Jelikož ale Rusko disponuje největšími zásobami zemního plynu, je více než pravděpodobné, že se evropská závislost na Rusku bude zvětšovat.

Pojem diverzifikace je skloňován na obou stranách a v mnohých pádech. Stejně jako EU i Rusko se snaží vymanit z hluboké závislosti, a to především ze závislosti na tranzitních zemích jakými jsou Ukrajina, Bělorusko či Pobaltské státy. Za tímto účelem byl vybudován např. plynovod Nord Stream a plánuje se South Stream. Rusko začíná také čím dál častěji obchodovat s asijskými velmocemi, ale i přesto zůstává EU hlavním partnerem.

Značné problémy způsobuje nejednotná legislativa EU a Ruska, ale také zároveň absence společné energetické politiky EU. Rusko, jakožto svébytný politický aktér, odmítá jakékoliv zásahy do svého normativního řádu, kterých by si naopak přála dosáhnout právě sedmadvacítka. Ačkoliv od roku 2000 funguje Energetický dialog EU-Rusko, Smlouva o Energetické chartě zůstává stále neratifikována ze strany Ruska. Často dochází k upřednostňování bilaterálních smluv uzavřených mezi RF a konkrétním státem EU před nadnárodními zájmy, jak jsme tomu byli svědky například v dohodě o vybudování plynovodu Nord Stream. Ekonomicky vyspělejší a strategičtější státy EU využívají smlouvy s Ruskem ve svůj prospěch, nehledě na fakt, že svým jednáním ohrožují energetickou bezpečnost jiných (slabších) států EU. Tím pádem dochází

k celkovému oslabení suverenity EU. Sedmadvacítka dává najevo svou nejednotnost, která je v tomto případě zcela nežádoucí.

Navzdory mnohým neshodám a protichůdným názorům sleduje EU i RF stejný cíl, a tím je zisk. EU chce získat dostatek surovin v pravidelných a zabezpečených dodávkách a Rusko chce získat spolehlivého odběratele a suverénní postavení v rámci energetiky. Dokud bude fungovat tento silný hnací motor, tak se domnívám, že EU (tím pádem ani ČR) nehrozí žádné přímé nebezpečí ze strany Ruska. Oba subjekty, ačkoliv jejich závislost není zcela vyrovnaná, jsou si plně vědomi důležitosti toho druhého.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

1. GALEOTTI, M. *Čas úzkosti*. Praha: Thermis, 1998, s. 257.
2. HÄCKEL, E. Energetická politika. In WEIDENFELD W., et. al. *Evropská unie od A do Z*. Praha : Univerzita Karlova, Vydavatelství Karolinum, 1997. s. 398. ISBN 80-7184-413-6.
3. HAD, M., Urban, L. *Evropská společenství. První pilíř Evropské unie*. Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 1997. s. 149. ISBN 80-85864-38-X.
4. HODAČ, J., STREJČEK, P. *Politika Ruské federace v postsovětském prostoru a střední Evropě*. Brno : Masarykova univerzita mezinárodní politologický ústav, 2008. s. 317. ISBN 978-80-210-4721-1.
5. HOSPODÁŘSKÉ NOVINY. *Moskva a Kyjev dohodly kompromis*. 5. 1. 2006. s. 6.
6. HOSPODÁŘSKÉ NOVINY. *Válka o plyn se stupňuje*. 31. 12. 2005. s. 7.
7. JENÍČEK, V. *Globalizace světového hospodářství*. Praha : C. H. Beck, 2002. s. 152. ISBN 80-7179-787-1.
8. KUCHYŇKOVÁ, P. *Vývoj vztahů Ruské federace a Evropské unie v kontextu problematiky energetické bezpečnosti*. Brno, 2010. s. 185. Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně, Fakulta sociálních studií, Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií. Vedoucí disertační práce Petr Suchý.
9. MANKOFF, J. *Eurasian Energy Security*. New York: Council on Foreign Relations, 2009. s. 7-11.
10. MOMMSEN, M., NUBBERGER, A. *Das System Putin. Gelenkte Demokratie und politische Justiz in Russland*. München : C. H. Beck, 2007, s. 216. ISBN 978-3-406-54790-4.
11. MOUSSIS, N. *Guide to European Policies. European*. Rixensart : Study Service, 2007. s. 476. 13th ed., revised. ISBN 978-2-930119-45-8.

12. PEROVIC, J., ORTTUNG, R. W., WENGER, A., et al. *Russian Energy Power and Foreign relations, Implications for conflict and cooperation*. London : Routledge, 2009. s. 251. ISBN 0-203-88009-9.
13. RAHR, A. *Russland Gibt Gas. Die Rückkehr einer Weltmacht*. München: Carl Hanser Verlag, 2008, s. 280. ISBN 978-3-446-41395-5.
14. ŠVANKMAJER, M., VEBER, V., SLÁDEK, Z., et. al. *Dějiny Ruska*. VI. Vydání. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2010. s. 601. ISBN: 978-80-7422-026-5.
15. TICHÝ, L., et.al. *Energetické vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací: partnerství nebo rivalita?* Praha : Metropolitní univerzita Praha, 2012. s. 129. ISBN 978-80-86855-84-4.

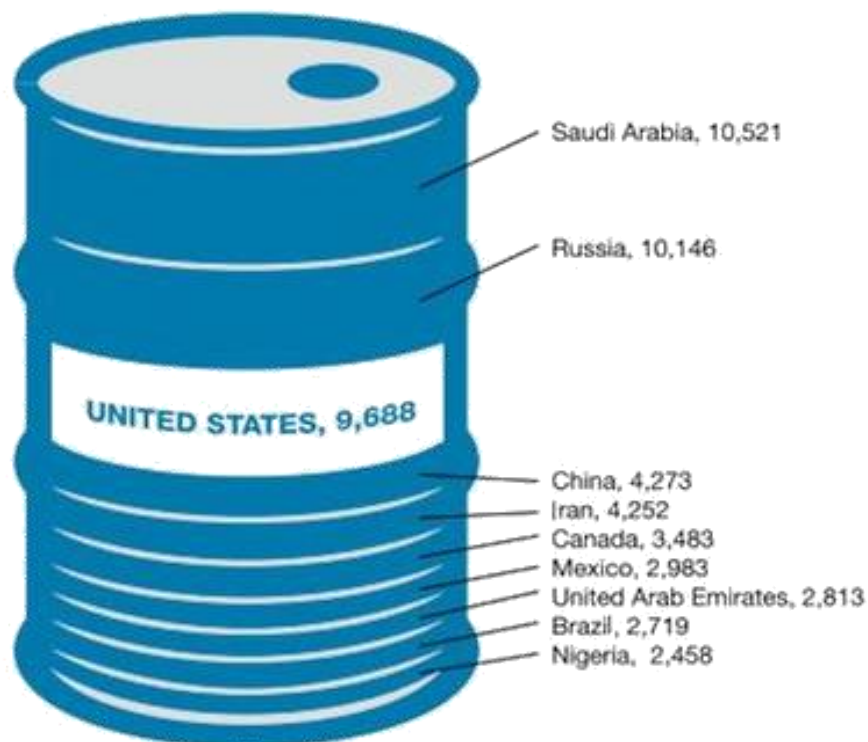
Elektronické zdroje

1. CITADELLA.CZ. *Těžba a spotřeba ropy* [online]. 2011 © ESF,CENIA [cit. 2013-02-01]. Dostupné z WWW: <http://www.cittadella.cz/cenia/index.php?p=tezba_a_spotreba_ropy&site=doprava>.
2. TICHÝ, L. *Vztahy mezi Evropskou unií a Ruskou federací v sektoru zemního plynu*. Inflow: *Středoevropské politické studie* [online]. 2011, roč. XIII, č. 2-3 [cit. 2013-02-02]. ISSN 1212-7817. Dostupné z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=451>>.
3. ENERGYWEB.CZ. *Zemní plyn. Světová těžba a zásoby zemního plynu* [online]. [cit. 2013-02-02]. Dostupné z WWW: <http://www.energyweb.cz/web/index.php?display_page=2&subitem=1&ee_chapter=2.4.3>.
4. INTERNATIONAL ENERGY AGENCY. *About us. What we do* [online]. OECD/IEA, © 2013 [cit. 2013-01-31]. Dostupné z WWW: <<http://www.iea.org/>>.
5. INTERNATIONAL ENERGY AGENCY. *Countries. Member countries* [online]. OECD/IEA, © 2013 [cit. 2013-01-31]. Dostupné z WWW: <<http://www.iea.org/>>.

6. ENERGYWEB. *Jaderná syntéza* [online]. [cit. 2013-02-01].
Dostupné z WWW:
<http://www.energyweb.cz/web/index.php?display_page=2&subitem=1&ee_chapter=3.9.2>.
7. MINPROMTORG ROSSII: *Energetičeskaja strategija Rossiji na period do 2020 g.* [online]. 2003 [cit. 2013-02-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.minprom.gov.ru/docs/strateg/>>.
8. MINPROMTORG ROSSII: *Energetičeskaja strategija Rossiji na period do 2030 g.* [online]. 2009 [cit. 2013-02-28]. Dostupné z WWW: <<http://www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030.doc>>.
9. KOSTITSYNA, K. *Energetický dialog aneb rozpory v energetických vztazích EU a Rusko. Současná Evropa.* [online]. 2012, 01/2012, 149-163 [2013-01-31]. Dostupné z WWW: <<http://ces.vse.cz/wp-content/1-2012-Kostitsyna.pdf>>.
10. EUROPA. *Evropská energetická charta* [online]. © Evropská unie, 1995-2013 [cit. 2013-01-30]. Dostupné z WWW:
<http://europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/127028_cs.htm>.
11. TICHÝ, L. Limity a perspektivy energetických vztahů mezi EU a Ruskem. In *Asociace pro mezinárodní otázky* [online]. 11. 08. 2009, [cit. 2013-01-31]. Dostupné z WWW:
<<http://www.amo.cz/publikace/limity-a-perspektivy-energetickych-vztahu-mezi-eu-a-ruskem-.html>>.
12. EUROPA. *Dohody o partnerství a spolupráci (APC): Rusko, východní Evropa, jižní Kavkaz, střední Asie* [online]. © Evropská unie, 1995-2013 [cit. 2013-01-31]. Dostupné z WWW:
<http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/eastern_europe_and_central_asia/r17002_cs.htm>.

Přílohy

Obr. I Největší producenti ropy (v tisících barelech/den)

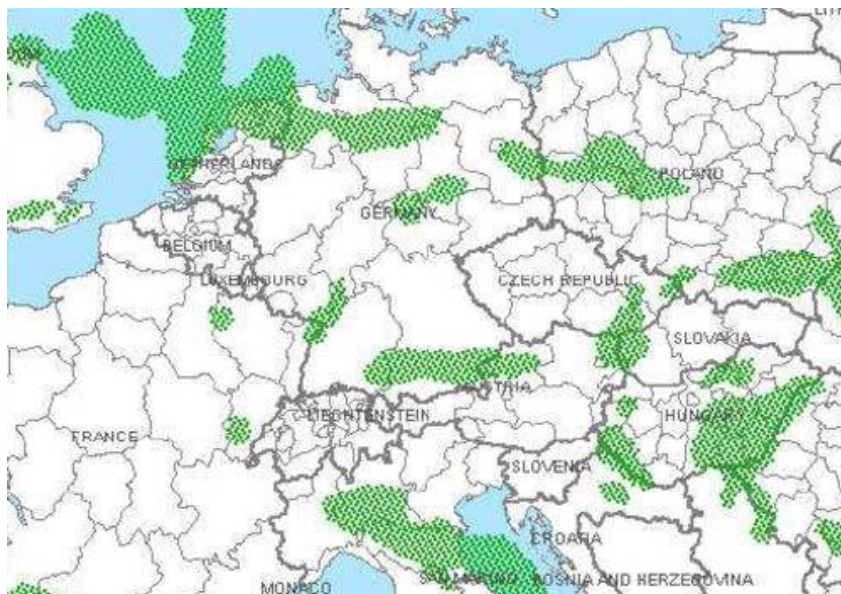
Zdroj: ENERGY INFORMATION ADMINISTRATION. *Oil production* [online]. [cit. 2013-02-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.eia.gov/countries/index.cfm?view=production>>.

Mapa I Ropná naleziště v Rusku

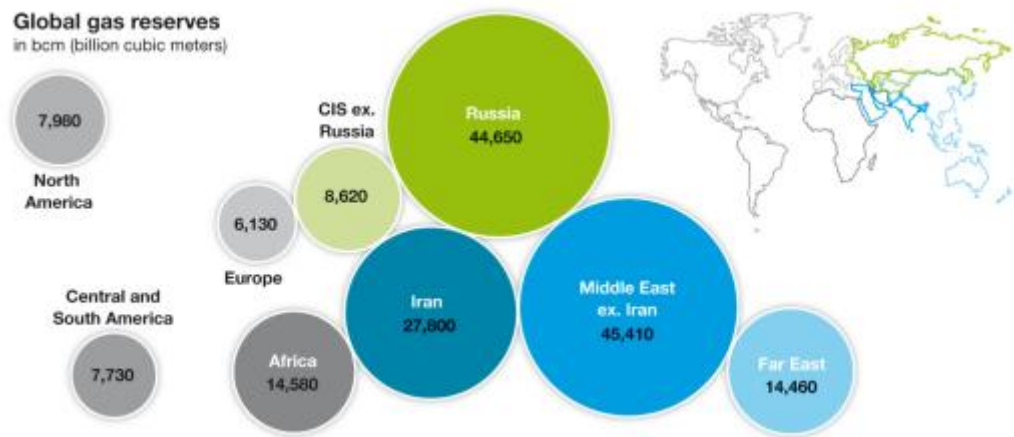
Zdroj: PETROLEUM. *Výskyt ropy v současnosti* [online]. [cit. 2013-02-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.petroleum.cz/ropa/vyskyt-ropy-soucasnost.aspx>>.

Mapa II Ropná naleziště v Evropě a Severním moři

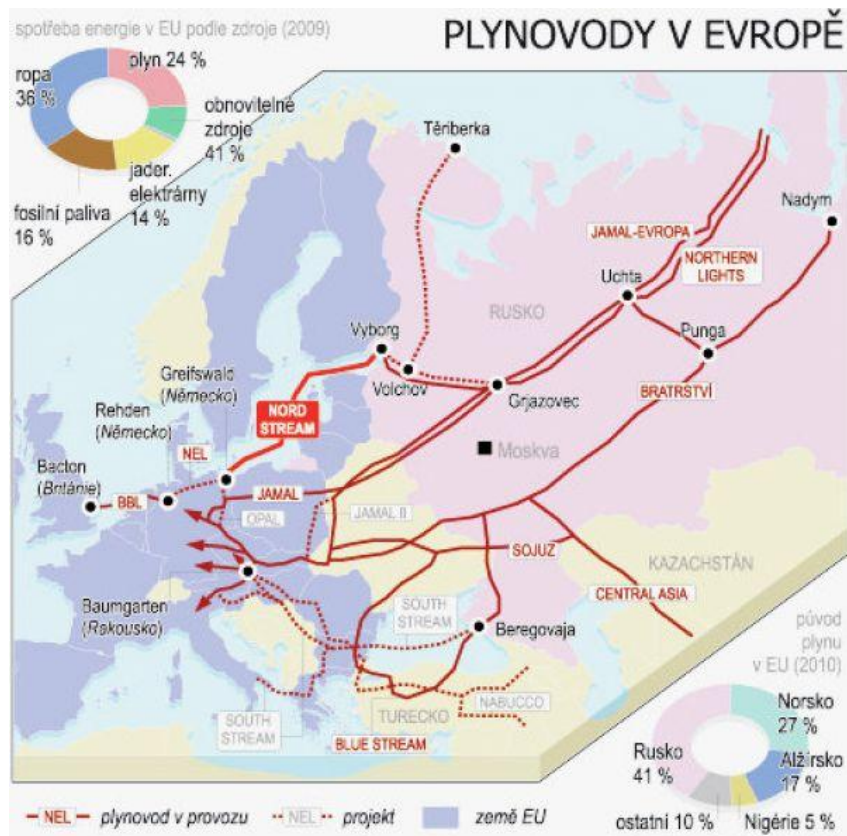
Zdroj: PETROLEUM. *Výskyt ropy v současnosti* [online]. [cit. 2013-02-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.petroleum.cz/ropa/vyskyt-ropy-soucasnost.aspx>>.

Obr. II Světové zásoby zemního plynu (bilion kubických metrů)

Zdroj: WORLDPRESS. *Global Gas Reserve* [online]. [cit. 2013-02-02]. Dostupné z WWW: <<http://therearenosunglasses.wordpress.com/2009/07/16/global-gas-reserves/>>.

Mapa III Evropské plynovody

Zdroj: EUROGAS. *Statistical Review of World Energy 2011* [online]. [cit. 2013-02-02]. Dostupné z WWW: <www.eurogas.org>.

Mapa III Plynovod Nord Stream

Zdroj: NEFTGAS. *Nord Stream pipeline costs will be more expensive than predicted.* [online]. 2009 [cit. 2013-03-30]. Dostupné z WWW: <<http://neftegaz.ru/en/news/view/93646/>>.

Mapa IV Plánovaná trasa plynovodu South Stream

Zdroj: GAZPROM. *South Stream* [online]. [cit. 2013-03-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.gazprom.com/about/production/projects/pipelines/south-stream/>>.

Mapa V Plynové potrubí vedoucí z pole Štokman

Zdroj: E-POLIS. *Výhledy nového projektu ruského Gazpromu* [online]. 2009 [cit. 2013-03-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/mezinarodni-vztahy/429-vyhledky-noveho-projektu-ruskeho-gazpromu.html>>.

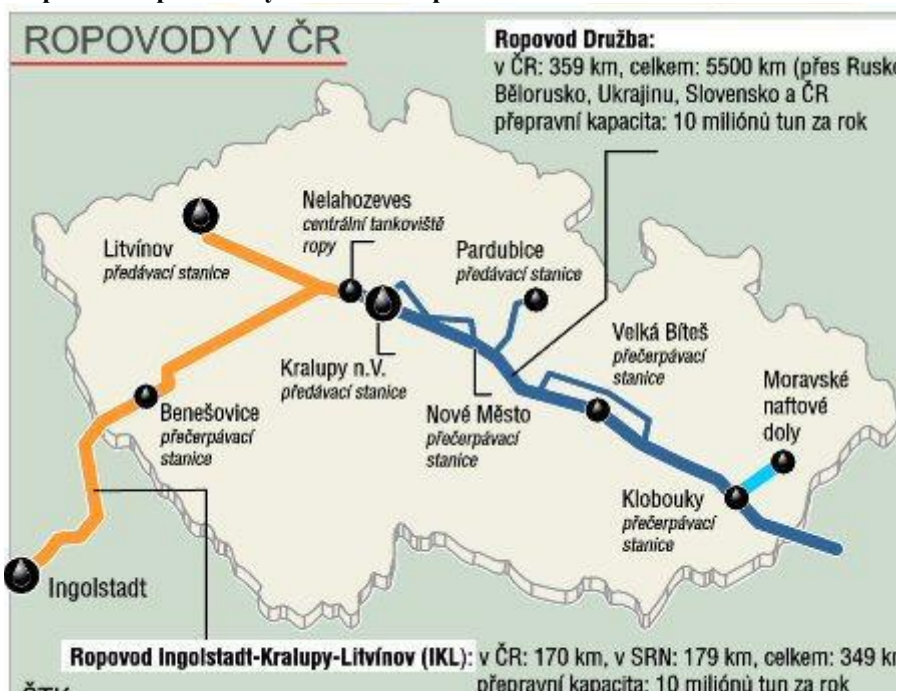
Mapa VI Plynovodní systém vedoucí přes ČR

Mapa přepravní plynárenské soustavy NET4GAS

Zdroj: KUČERA, J. *Nové plynovody v ČR – investice přes 15 miliard Kč* [online]. 2009 [cit. 2013-04-01]. Dostupné z WWW: <<http://stavitel.ihned.cz/c1-47348130-nove-plynovody-v-cr-investice-pres-15-miliard-kc>>.

Mapa VII Ropovodní systém vedoucí přes ČR

Zdroj: ČESKÉ NOVINY. *Ropovody v ČR* [online]. © Copyright 2013 ČTK [cit. 2013-04-02]. Dostupné z WWW: <http://www.ceskenoviny.cz/tema/index_img.php?id=52657>.